

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет соціально-гуманітарний
Кафедра психології та соціальної роботи

КРЕКІН Михайло

**«ПСИХОЛОГІЧНІ ЯКОСТІ ПОДРУЖНІХ ПАРТНЕРІВ З РІЗНОЮ
ЗАДОВОЛЕНІСТЮ ПОДРУЖНІМИ ВЗАЄМИНАМИ»**

спеціальність 053 Психологія
освітньо-професійна (наукова) програма
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконав студент
групи ПСм-21
Крекін Михайло Дмитрович

підпис

науковий керівник:
д.психол.н., професор
Гірняк А.Н.

підпис

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Завідувач кафедри

підпис

Тернопіль – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДРУЖНІХ ВЗАЄМИН	7
1.1. Подружні взаємини як специфічний вид стосунків.....	7
1.2. Типи подружніх відносин та їх особливості	12
1.3. Особливості задоволеності подружніми взаєминами залежно від стажу подружнього життя, типу сім'ї та соціально-демографічних характеристик подружніх партнерів.....	17
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ РИС ПОДРУЖНІХ ПАРТНЕРІВ З РІЗНОЮ ЗАДОВОЛЕНІСТЮ ПОДРУЖНІМИ ВЗАЄМИНАМИ	23
2.1. Аналіз досліджень психологічних рис подружніх партнерів та задоволеності подружніми взаєминами	23
2.2. Зв'язок змісту подружніх взаємин партнерів із задоволеністю подружнім життям	30
2.3. Психологічні риси подружніх партнерів у контексті задоволеності подружніми взаєминами	35
Висновки до розділу 2	42
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ РИС ПОДРУЖНІХ ПАРТНЕРІВ З РІЗНОЮ ЗАДОВОЛЕНІСТЮ ПОДРУЖНІМИ ВЗАЄМИНАМИ	43
3.1. Група досліджуваних і методики застосовані для емпіричного вивчення психологічних рис подружніх партнерів з різною задоволеністю подружнім життям.....	43
3.2. Результати емпіричного дослідження психологічних рис подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми взаєминами.....	54
Висновки до розділу 3	64
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сім'я як складне соціокультурне явище охоплює всі аспекти людської життєдіяльності й усі рівні соціальної практики: від матеріального до духовного, а також від індивідуального до суспільного. Дослідження проблем благополуччя сучасної сім'ї, шляхів її взаємодії з соціумом, зумовлене необхідністю пошуку та впровадження у соціальну практику принципів розвитку суспільства і людини, дуже важливе задля сучасного українського суспільства, котре шукає принципи власного розвитку.

Період кардинальних змін, які відбуваються у соціокультурному просторі нашої держави, супроводжується актуалізацією кризових процесів сім'ї як суспільної інституції: зниженням якості сімейних взаємин, зростанням кількості розлучень, зниження рівня задоволеності шлюбом, погіршенням адаптивних здатностей подружжя, послабленням захисної функції родини. Все це призводить до зниження задоволеності подружніми відносинами або й до їх дезорганізації. Особливо чутливою до змін, які відбуваються у суспільстві, є молода родина, в якій ще не сформована чітка рольова структура, не вирішена проблема родинної влади, не актуалізований сімейний сценарій та ін.

Слід констатувати, що міжособистісні взаємини у сучасній сім'ї, серед яких подружні відносини займають центральне місце, складають психологічний простір, життєвий світ української родини, визначаючи якість життя подружніх партнерів, обумовлюючи їх суб'єктивне відчуття задоволеності собою та іншими. Подружні відносини забезпечують задоволення багатьох особистісних і соціальних потреб. Фрустрація їх приводить до викривлення в особистісному розвитку та поширення внутрішньоособистісних конфліктів.

На сьогодні накопичено значний теоретичний та емпіричний матеріал з проблем подружніх відносин. Зокрема, вітчизняні та зарубіжні психологи наголошують на важливості розгляду сімейної взаємодії (Т. Алексеєнко [1], М. Гасюк [4], Е. Ейдемільер [33], Е. Ільїн [14], В. Кравець [20], Л. Максименко [23], Л. Помиткіна [29], О. Столярчук [36], О. Яцина [43], W.R. Burr [45] та ін.). Гендерні особливості подружніх стосунків описували Т. Говорун, О. Кікінеджі

[5] та ін. Психосоціальні фактори подружніх відносин досліджували С. Голод [7], О. Гуревич [9], З. Кісарчук [15], І. Козубовська [17], Т. Кравченко [21], Т. Медіна [24], N. Askerman [44]. Різні аспекти задоволеності подружніми стосунками розглядали Ю. Альошина [2], І. Головнієва [6], Т. Гурко [10], А. Денисенко [11], О. Єгорова [13], О. Кляпець [16], А. Корнюх [18], О. Морозова [25], М. Мушкевич [26], Л. Сердюк [34], В. Столін [35], В. Сисенко [38], А. Тавіт [39], А. Шапіро [42], К. Renne [49] та ін. Особливу групу становлять дослідження чинників подружньої сумісності (А. Обозова [28] та ін.). Також вивчався вплив ціннісних орієнтацій і шлюбно-сімейних настанов партнерів на подальшу подружню взаємодію (Ю. Альошина [2], Т. Говорун [5]). Вчені вивчали сутність кохання та його роль у задоволеності подружніми відносинами (Л. Гридковець [8], О. Єрмусевич [15], В. Юстицкис [33], S. Peele [48] та ін.). Шляхи вивчення задоволеності подружніми стосунками пропонували Л. Бурлачук [3], С. Духновський [12], В. Левкович [22], J. B. Yorgason [50] та ін.

Аналіз наукових джерел показує, що, попри значний досвід системного дослідження феномену сім'ї та подружніх відносин, вивчення особливостей подружніх партнерів у парах з різною задоволеністю подружніми відносинами не знайшла достатнього висвітлення. Недостатньо вирішеними є й питання, пов'язані з вивченням психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами. Актуальність проблеми, недостатнє її розроблення у сучасній психологічній науці й потреби практики обумовили вибір теми магістерської роботи «Психологічні якості подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми взаєминами».

Об'єкт дослідження: подружні взаємини як соціально-психологічний феномен.

Предмет дослідження: особливості психологічних рис подружніх партнерів із різною задоволеністю подружніми взаєминами.

Мета дослідження: виявити психологічні риси, якими різняться подружні партнери з різним рівнем загальної задоволеності подружніми взаєминами.

Гіпотези дослідження:

1. Припускаємо, що особи з вищим рівнем задоволеності подружніми взаєминами більш схильні до згоди, екстравертовані та менш схильні до нейротизму, ніж особи з нижчим рівнем задоволеності подружніми відносинами.

2. Припускаємо, що домінантність та егоїстичність особи прямо пов'язані з її задоволеністю подружнім життям, а домінантність та егоїстичність подружнього партнера – обернено пов'язані з його задоволеністю подружнім життям.

3. Ймовірно, пари, більш задоволені подружнім життям, вирізнятимуться з-поміж інших подружніх пар меншою схильністю до тривоги та уникнення в стосунках.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Провести теоретичний аналіз проблеми подружніх відносин, їх типів та особливостей.

2. Проаналізувати зміст подружніх відносин партнерів у зв'язку із задоволеністю подружнім життям.

3. Обґрунтувати соціально-психологічні чинники задоволеності подружніх партнерів подружніми відносинами.

4. Охарактеризувати психологічні якості подружніх партнерів в контексті задоволеності подружніми стосунками.

5. Охарактеризувати групу досліджуваних і методики діагностики психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами.

6. Встановити зв'язки між рисами партнерів і рівнем їхньої задоволеності подружнім життям.

7. Виявити риси подружніх партнерів, якими вирізняються пари з вищою задоволеністю подружнім життям.

Методи дослідження: *теоретичні* – метод аналізу, систематизації й узагальнення теоретичних та дослідницьких даних; *емпіричні* – тестування та опитування. Для *статистичного опрацювання* емпіричного матеріалу застосовано кореляційний аналіз за критерієм Пірсона, порівняльний, багатфакторний експлораторний та кластерний аналізи.

В емпіричному дослідженні застосовано такі методики: «Тест задоволеності шлюбом» (Ю. Альошина, Л. Гозман, Є. Дубовська); анкета «Причини незадоволеності стосунками» (С. Духновський); «Опитувальник прихильності до близьких людей» (Н. Сабельникова, Д. Каширський); «Методика діагностики міжособистісних взаємин» (Т. Лірі, Г. Лефорж, Р. Сазек); «Шкала диференціальної оцінки відносин» (А. Волкова); «П'ятифакторний опитувальник особистості» (Дж. Ховард, П. Медіна та Ж. Ховард, адаптований Л. Бурлачуком та Д. Корольовим)); питання для діагностики розподілу влади в подружжі сформовані на основі питань, застосованих в дослідженні А. Longitudinal Examination of Women's Perceptions of Marital Power and Marital Happiness in Midlife Marriages Carly D. L. LeBaron, Richard B. Miller & Jeremy B. Yorgason.

Практичне значення дослідження полягає: у визначенні комплексу методик для діагностики психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами; в емпіричному обґрунтуванні низки психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами; у можливості використання результатів дослідження психологами-практиками при розробці програм комплексної психодіагностики, плануванні заходів, орієнтованих на гармонізацію подружніх відносин, а також у практиці індивідуального й групового сімейного консультування.

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Повний обсяг роботи складає 76 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДРУЖНІХ ВЗАЄМИН

1.1. Подружні взаємини як специфічний вид стосунків

Родина має важливе значення як для окремої особистості, так і задля суспільства. Головним призначенням сучасної сім'ї є задоволення особистісних та суспільних потреб, а важливою її ознакою є подружні відносини.

Говорячи про подружні відносини, слід зупинитися на визначенні сутності феномену відносин. Міжособистісні стосунки (відносини, взаємини) є результатом взаємного сприймання, пізнання, впливу, оцінки, тобто «певним ідеальним продуктом взаємних зусиль» [37, с. 21]. Міжособистісні відносини визначаються як особистісно значуще емоційне й інтелектуальне відображення людьми одне одного [42]; як система настанов, орієнтацій і очікувань членів групи стосовно одне одного, зумовлених змістом й організацією спільної діяльності і цінностями, на котрих засноване спілкування людей [24].

В сучасній психології немає єдиного трактування феномену «подружніх відносин». Вони розглядаються як один з видів міжособистісних стосунків, спроможний охопити цілу систему установок, орієнтацій, очікувань, стереотипів й інших диспозицій, через які шлюбні партнери сприймають й оцінюють один одного [28]. За визначенням Ю. Азарова, подружні відносини є «формою і умовою сім'ї, що дозволяють реалізувати її основні функції – відтворення і виховання нащадків, ведення господарства і задоволення різноманітних потреб її членів» [30, с. 42].

Загалом, подружні відносини можна виявити як систему складних функціонально-рольових взаємин та залежностей, відношень подружніх партнерів один до одного, які виникають в результаті емоційної, особистісно-сміслової й статево-рольової взаємодії у ході виконання господарсько-побутових, емоційно-сексуальних, психологічних і батьківських функцій. Підґрунтям для виникнення відносин поміж подружжям є суб'єктивні і об'єктивні фактори: відчуття симпатії, любові; фізична близькість; особлива

емоційна значущість взаємин для обидвох індивідів; соціально-економічні (рівень матеріального забезпечення, побутові умови та ін.) [36].

Розглянемо основні психологічні механізми функціонування подружніх відносин. Так, подружні відносини аналізуються у контексті психологічних механізмів сімейної інтеграції, основою котрої А. Петровський вважає «колективістську ідентифікацію». Згідно вказаного механізму, подружні партнери керуються не індивідуальними інтересами, а інтересами родини як системного цілісного об'єднання [30, с. 71]. Формування уявлень, навичок та звичок саме подружнього (спільного) задоволення різних потреб, відбуваються завдяки соціально-психологічному механізму «спільної долі». В подружніх відносинах механізм «спільної долі» впливає на розвиток довіри, міжособистісного спілкування, позитивних подружніх відносин.

Якщо механізм колективістської ідентифікації добре розвинутий, характер подружніх відносин відзначається тенденцією задовольняти широкий спектр власних потреб в межах сім'ї. Таким сім'ям властивий спільний відпочинок, спільні кола друзів та знайомих, спільне ведення бюджету, спільні плани і справи, високий рівень довіри. В результаті, у членів подружжя знімаються фрустраційні стани, а також знижується рівень агресивності, спрощується вирішення міжособистісних конфліктів, налагоджується взаєморозуміння. В результаті посилюється загальна згуртованість подружжя, зростає його здатність долати руйнівні зовнішні і внутрішні фактори.

Як стверджує О. Столярчук, подружні відносини є більшим, ніж сума окремих особистостей, що беруть у них участь [36]. Основною ж функцією подружніх відносин є задоволення базових потреб подружжя, особливо потреби в коханні і приналежності. А. Шапіро пише, що «у подружніх відносинах відбувається взаємний обмін цінностями, і від справедливості цього психологічного обміну залежить задоволеність стосунками, партнером та шлюбом загалом» [42, с. 46].

У подружніх відносинах виділяють декілька сфер взаємодії: домашнє господарство та розподіл бюджету, виховання дітей, організація й проведення дозвілля, сексуальне життя подружжя, комунікація тощо. У цих сферах

необхідним є гармонічне існування подружжя. Їх дослідники найчастіше виділяють як функції подружніх відносин.

У зв'язку з розвитком суспільства, наголосимо на психотерапевтичній функції подружніх відносин, завдяки якій досягається психологічний комфорт в сім'ї, здійснюється емоційна та моральна підтримка членів сім'ї, яка сприяє їх особистісному розвитку [33]. До її складу входить комунікативна функція, компонентами якої є посередництво подружжя в контактах партнерів з засобами масової інформації, літературою та мистецтвом [43]; вплив сім'ї на зв'язки з соціальним середовищем і на характер його сприймання [27].

З реалізацією психотерапевтичної функції подружніх відносин пов'язують виконання подружніми партнерами ролей організатора сімейної субкультури, завданням якої є реалізація активності, спрямованої на формування у членів сім'ї культурних цінностей та інтересів, і психотерапевта (активність, спрямована на вирішення особистісних проблем іншого та психологічна підтримка) [30]. Завдяки подружнім відносинам особа може давати відпочинок своїм захисним механізмам, розслабитися, наповнитися силами. Така психологічна підтримка включає підтримку емоційну (здатність подружжя співчувати, співпереживати проблемам та труднощам один одного, сприяти їхньому усуненню) і підтримку інтелектуальну (допомога у аналізованні і практичному вирішенні різних практичних проблем) [45].

В якості важливої функції подружніх відносин виділимо інтимне спілкування, або задоволення сексуальних потреб подружжя. Оскільки сучасний принцип взаємодії базується на рівноправних стосунках партнерів, дії яких спрямовані на максимальне задоволення потреб одне одного, для збільшення задоволення відбувається обговорення подружніми партнерами власних інтимних взаємин, що поглиблює їхню близькість і допомагає розв'язати сексуальні проблеми. Задоволеність подружнім життям в цьому випадку залежить від тривалості інтимних стосунків, особистісних домагань, емоційного забарвлення взаємин, статевих конституцій, віку партнерів тощо. При цьому Л. Гридковець наголошує, що статевий потяг, пов'язаний з коханням, підвищує рівень задоволеності подружніми взаєминами [8].

Важливим аспектом задоволеності подружніми взаєминами є виконання репродуктивної функції, що полягає у народженні дітей, продовженні роду. Репродуктивна функція подружніх відносин погіршується за рахунок погіршення умов життя, паління, вживання алкоголю, недбалого ставлення до харчування та ін. [19].

На рівень задоволеності подружніми взаєминами впливає і міра реалізації виховної функції (функції соціалізації), пов'язаної із вихованням дітей. Велике значення у здійсненні виховної функції належить особистому прикладу членів подружжя, традиціям подружніх відносин, спілкуванню з оточуючими [4].

Не менш важливою для задоволеності подружніми взаєминами є рекреативна функція (функція відтворення фізичних та психічних сил). Організація дозвілля та відпочинку – необхідна сфера подружніх відносин. При цьому організація спільного сімейного відпочинку має виходити із загальних інтересів подружжя [14].

Ще однією функцією подружніх відносин, яка впливає на рівень задоволеності подружніми взаєминами, є господарсько–економічна, пов'язана із забезпеченням матеріального та побутового добробуту. Ця сфера подружніх відносин дуже багата на конфлікти та проблеми, бо подружжям стали різні люди, із різних сімей, які засвоїли у батьківських сім'ях різні еталони виконання цієї функції. Основними проблемами, що негативно впливають на рівень задоволеності подружніми взаєминами, є нерівномірний розподіл обов'язків, подвійна зайнятість жінки (жінка часто працює повний робочий тиждень на двох роботах: на роботі і дома), поширеність гендерних стереотипів, згідно яким господарську функцію здійснює жінка, та ін. [20].

З господарсько-економічною функцією подружніх відносин пов'язана регулятивна, яка включає систему регулювання стосунків між подружжям, в тому числі реалізацію влади і авторитету. Найбільш адекватними в контексті досягнення високого рівня задоволеності подружніми взаєминами є егалітарні відносини, де владою володіють і чоловік, і жінка: в питаннях, де більш компетентною є жінка, першість належить їй, а в питаннях, де компетентнішим є чоловік, право вирішувати належить йому [24].

Дослідники виділяють важливі завдання подружніх відносин, невирішеність яких спричинює незадоволеність шлюбними відносинами. Це:

1) емоційне відділення себе від батьківської сім'ї для того, щоб у повній мірі вкласти сили і почуття в свій сімейний союз, але, в той же час, переоцінити можливі точки дотику з обома батьківськими сім'ями [26]. До цього завдання входить також завдання завершення минулих стосунків [1];

2) створення спільності, заснованої на взаємній ідентифікації та близькості, одночасно з цим – встановлення меж, що захищають автономію кожного з подружніх партнерів [36];

3) створення повноцінних сексуальних взаємостосунків, які приносять радість подружжю [4];

4) поєднання зусиль, пов'язаних з народженням і вихованням дитини, здатність розподіляти обов'язки по догляду за нею, забезпечуючи при цьому захист прав особистості членів подружжя і близькості подружньої пари [20];

5) спільне протистояння кризам життя, підтримка сімейних зв'язків в неблагополучних обставинах [28];

6) створення безпечного простору всередині сім'ї для вираження й вирішування суперечностей. Оскільки конфлікти і суперечки є частиною життя подружжя, навіть гармонійного, можливість вираження своїх думок та прояву емоцій і почуттів вважається необхідною умовою психологічного благополуччя як кожного з партнерів, так і шлюбу в цілому [15];

7) забезпечення турботи і комфорту стосовно подружнього партнера, задоволення постійної потреби іншого в отриманні емоційної підтримки [13];

8) збереження романтичних, ідеалізованих уявлень про кохання при зіткненні з реальним життям. Це завдання пов'язане із здатністю кожного з подружжя поєднувати в єдине ціле два образи партнера: ідеалізований образ, що склався в період залицяння, та реалістичний, який проявився протягом сімейного життя [25].

Отже, подружні відносини задовольняють багатогранні індивідуальні потреби особистості і важливіші потреби суспільства. Функціями подружніх відносин, які мають істотний вплив на рівень задоволеності подружніми

взаєминами, є: досягнення балансу між спільністю, згуртованістю та автономністю кожного члена сім'ї, забезпечення сексуальних взаємин, виховання дітей, створення безпечного емоційного простору, забезпечення турботи і психологічного комфорту, підтримання кохання. Загалом подружні відносини високого рівня зосереджуються на реалізації психотерапевтичної, сексуальної, репродуктивної, виховної, рекреативної, господарсько-економічної та регулятивної функцій. Для забезпечення високого рівня задоволеності подружніми взаєминами необхідна здатність і бажання кожного з подружжя ефективно виконувати вказані функції і завдання.

1.2. Типи подружніх відносин та їх особливості

Економічні, політичні, соціальні зміни у житті суспільства ведуть до якісних змін подружніх відносин, демократизації подружніх відносин, що у ряді випадків відбувається дуже болісно, викликаючи окремі кризові прояви. В результаті, з'являються різноманітні види подружніх відносин. Так, залежно від критеріїв, покладених за основу типології, існує декілька класифікацій подружніх відносин. За критерієм орієнтації на суспільні стереотипи, виділяють традиційні та альтернативні подружні відносини. Традиційні подружні відносини орієнтуються на загальновизнані суспільні норми, альтернативні подружні відносини – на порушення останніх.

Р. Федоренко визначає такі критерії типології подружніх відносин: зовнішня межа (відділяє подружжя від соціального оточення); емоційна дистанція між подружжям (на рівень задоволеності подружніми взаєминами впливає ступінь емоційної близькості подружжя); конфліктність (рівень задоволеності подружніми взаєминами залежить від частоти та форм конфліктів між подружжям); влада (на задоволеність подружніми взаєминами впливає міра прийняття партнерами подружніх відносин із вираженою чоловічою владою, відносин із жіночим домінуванням, відносин із розподілом влади між чоловіком і жінкою); підтримка (на рівень задоволеності подружніми взаєминами впливає готовність партнерів надавати емоційну, моральну й фізичну підтримку один

одному); внутрішня межа (рівень задоволеності подружніми взаєминами залежить від ступеня вираження кожним із подружжя власного Я); подружній контроль (для задоволеності подружніми взаєминами важлива певна міра контролю за поведінкою партнера, зокрема гіперпротекція, коли один партнер повністю контролює іншого, і гіпопротекція, коли члени подружжя не контролюють один одного) [40].

У багатьох сім'ях на рівень задоволеності подружніми взаєминами впливає ставлення до дітей. За цією ознакою О. Яцина виділяє такі типи подружніх відносин: традиційні, дітоцентричні і подружні [43]. В традиційній сім'ї діти не мають права активно втручатися у справи сім'ї, вони повинні поважати та виконувати вимоги дорослих, не мають свободи у своїх рішеннях. Для рівень задоволеності подружніми взаєминами важливо, що дітоцентричні подружні відносини не залежать від наявності чи відсутності кохання: основою подружжя є «щастя дитини», центром сім'ї є дитина, і батьки, живучи для неї, очікують, що в майбутньому вона буде жити для них. Несвідомим мотивом такого ставлення подружжя до дитини може бути намагання заповнити емоційний вакуум у стосунках.

Важливою умовою задоволеності подружніми взаєминами є їх гармонійність. За критерієм гармонійності, виділяють 8 типів таких взаємин:

1. Зовнішньо «спокійні» відносини. Однак насправді чоловік і дружина відчують незадоволеність подружніми взаєминами, вони мало спілкуються, але чітко виконують встановлені обов'язки. В цих стосунках почуття обов'язку та відповідальності значно переважає спонтанність та щирість. За «гарним фасадом» приховано негативні почуття один до одного. Постійне стримування почуттів призводить до стійких порушень настрою у членів подружжя, відчуття втоми та безсилля, приступів туги, депресії, що негативно впливає на рівень задоволеності подружніми взаєминами.

2. «Вулканічні» відносини – нестабільні і мінливі. Даний тип відносин характеризує патологічну залежність, що негативно впливає на рівень задоволеності подружніми взаєминами. Залежну любов характеризує

спонтанність та емоційна безпосередність, що йде на шкоду почуттям обов'язку та відповідальності.

3. «Санаторні» відносини, які характеризуються колективним самообмеженням у спілкуванні. Це дає відчуття захищеності одному з подружжя, емоційний стан якого виражається завищеною тривожністю (як правило, такий член подружжя один), проте інший член подружжя відчуває дискомфорт від таких взаємин. Спроби прояву свободи сприймаються як загроза подружнім відносинам, що спричинює поступове звуження кола спілкування.

4. «Фортечні» відносини, в основі яких лежать засвоєнні подружжям уявлення про загрозу, агресивність та жорстокість зовнішнього світу, про зло й людей як його носіїв. В таких сім'ях взаємини мають вигляд взаєморозуміння, проте свої внутрішні проблеми подружжя переводить назовні. Турбуючись про власний мікросвіт, вони засуджують та докоряють іншим в тому, в чому несвідомо бажали би дорікнути собі або партнеру. «Кругова оборона» нерідко прикриває емоційну пустоту подружжя і порушення в сексуальній сфері.

5. «Театральні» відносини, коли задоволеність подружніми взаєминами підтримується шляхом театралізації свого життя. Як правило, один з подружжя у таких сім'ях відчуває гостру потребу у визнанні, у постійній увазі, у коханні й захопленні ним, а «театралізація» життя негативно впливає на рівень задоволеності подружніми взаєминами.

6. Відносини «третій зайвий» виникають, якщо особистісні особливості подружжя і стиль їх взаємостосунків мають для них особливу значущість, а батьківство сприймається як загроза сімейному щастю. Причиною може бути інфантильність подружжя, їх неготовність до батьківства. При цьому, така модель подружніх взаємин може бути цілком гармонійною.

7. Відносини «з кумиром». Стосунки між подружжям приводять до створення «родинного кумира», коли виховання дитини – єдине, що скріплює подружні стосунки, й турбота про неї – єдина сила, яка тримає партнерів разом. Проте наявність спільних дітей не завжди спричиняє високий рівень задоволеності подружніми взаєминами.

8. Відносини-«маскарад», які характеризуються неузгодженістю життєвих цілей та планів подружжя. Така неузгодженість, негативно впливаючи на рівень задоволеності подружніми взаєминами, ставить членів подружжя у ситуацію різних, часто протилежних, вимог і неузгоджених оцінок, що призводить до відчуття тривожності, розгубленості, низької самооцінки, внутрішнього конфлікту [37].

Досліджуючи різні типи сімей, В. Лісовський, І. Шурма та інші вчені розрізняють:

- нуклеарну (повну) сім'ю, яка складається з батьків і дітей, у команді якої два покоління; вона є найбільш поширеною. Якщо у її склад входять представники ще одного покоління (бабусі, дідусі чи інші родичі), вона називається розширеною;

- неповну родину, в якій відсутній один з батьків; окрім того, якщо умови життя не залишають батькам (навіть якщо формально їх двоє) часу задля сім'ї, вона вважається функціонально нецілісною;

- велику сім'ю, яка складається з кровних родичів різних поколінь та очолювану патріархом або матріархом. Зазвичай ця сім'я характерна для сільської місцевості;

- змішана родина є «перебудованою» сім'єю, що утворилася унаслідок шлюбу розведених людей. Змішана родина включає нерідних батьків та нерідних дітей, оскільки діти від минулого шлюбу вливаються в нову одиницю сім'ї; «родина батька-одинака» є господарством, що ведеться одним батьком (матір'ю чи батьком) через розлучення, догляду чи смерті чоловіка або тому, що шлюб ніколи й не був заключений [37].

В. Сисенко вирізняє дистантні сім'ї, коли один із батьків (або обидва) тривалий час живуть поза родиною в зв'язку з особливостями праці [38].

Дослідниця О. Бичкова виділяє функціонуючі і дисфункціональні сім'ї. Функціонуюча сім'я відповідально й диференційовано виконує свої функції, унаслідок чого задовольняє потреби в зростанні й змінах як сім'ї у цілому, так і кожного її члена. До ознак функціональної родини автор відносить такі: всі члени родини спілкуються між собою, вміють слухати один одного, у суперечках

враховується думка кожного члена родини; в сім'ї поділяють відповідальність і обов'язки поміж усіма її членами; члени родини підтримують один одного, вміють розподілити й виконувати обов'язки іншого члена у разі зміни ситуації; кожен член сім'ї вірить у себе, має адекватну самооцінку, довіряє іншим; члени родини поважають і навчаються поважати інших людей, приймати відмінності в смаках, в виборі друзів; члени сім'ї володіють цілісною системою цінностей, знають свої права й обов'язки; члени сім'ї знають та культивують сімейні традиції, знають своїх предків; коаліції поміж членами родини динамічні й мінливі; цінується відчуття гумору, виховується позитивне ставлення до життя; наділяється увага розвагам і відпочинку; закликається спільний прийом їжі; заохочується альтруїзм; члени родини створюють і формують умови задля свого особистісного зростання; члени родини не соромляться звертатися по допомогу та підтримку до фахівців у разі кризи чи появи проблем [30, с. 106].

Дисфункціональні сім'ї, в котрих є «носій дезадаптивної поведінки», проявляються кількома способами: вони ігнорують проблему на структурному рівні, відмовляються розподіляти відповідальність за симптоми; їхні закриті зовнішні кордони обмежують взаємодію членів родини з іншими системами, не дозволяють одержати ресурс ззовні для вирішення проблем та тим самим блокують зростання і розвиток самої родинної системи; дифузні кордони поміж підсистемами стимулюють процес «хронічної безпорадності» в членів сім'ї; блокування негативних інтеракцій подружжя утворює ситуацію перенапруги, «носій симптому» мимоволі «відтягує» енергію на себе [30, с. 107].

На рівень задоволеності подружніми взаєминами можуть впливати також альтернативні форми подружніх відносин [43]. До таких форм (різновидів) подружніх відносин включають: свідоме рішення не вступати в шлюбні стосунки; наявність близьких емоційних стосунків, але без спільного побуту; цивільні подружні відносини (відсутність юридичної реєстрації шлюбу), свідомо бездітні подружні відносини (партнери можуть, але не бажають мати дітей), відкриті подружні відносини (негласний або вербалізований договір про особисте життя, в якому фактично допускається зрада), позашлюбний секс, конкубінат (зв'язок одруженого чоловіка з неодруженою жінкою, при якому

передбачається участь у веденні спільного господарства), свінгерство (сім'я створюється з двох подружніх пар, які обмінюються партнерами) та ін.

Отже, на задоволеність подружніми взаєминами впливає належність подружжя до певного типу відносин. Важливим критерієм задоволеності подружніми взаєминами є досягнутий рівень гармонійності у стосунках. Необхідною умовою гармонійних подружніх відносин є задоволення одним партнером головних, базових потреб іншого, а також досягнення спільними зусиллями «золотої середини» у стосунках.

1.3. Особливості задоволеності подружніми взаєминами залежно від стажу подружнього життя, типу сім'ї та соціально-демографічних характеристик подружніх партнерів

Задоволеність подружніми відносинами залежить від багатьох факторів та умов. Важливими характеристиками задоволеності подружніми відносинами є соціально-демографічні особливості подружніх партнерів, стаж подружнього життя і приналежність до певного типу сім'ї.

Зазвичай на ступінь взаємодії сімейної пари впливає вік кожного з подружжя, рівень заробітку й доходів сім'ї, рівень благополуччя й умови проживання, рівень освіти чоловіка й дружини, відсутність або наявність дітей, а також їх кількість і загальна кількість років прожитих у шлюбі. Крім того, значний вплив на соціальні властивості подружжя має вид шлюбу (цивільний або офіційний), проживання з батьками або окремо, орендоване житло чи власне.

Стаж сімейного життя є необхідним показником адекватного розподілу відповідальності й лідерства у сімейних стосунках, адже в перші роки чоловік та дружина адаптуються один до одного й до спільного подружнього життя, і поступово розпочинає формуватися розподіл ролей, обов'язків і лідерства у певних сферах сімейного життя [38]. Іншими словами, чим більший стаж подружнього життя партнерів, тим більш стійка визначеність їхніх ролей й обов'язків, тим більший рівень задоволеності подружніми відносинами.

Ю. Альошина встановила, що задоволеність шлюбом залежить від стажу родинного життя: крива даної залежності має U-подібну форму – на початку, протягом перших двох десятиріч існування сім'ї, задоволеність шлюбом поступово знижується, досягаючи свого мінімального значення у парах з стажом сімейного життя від 12 до 18 років, а далі знову зростає, але вже більш різко. Автор стверджує, що існує ряд альтернативних пояснень зміни кривої задоволеності шлюбом та параметрів подружніх стосунків. Такими чинниками впливу можуть бути життєві цикли особистості, характер перебігу вікових криз, факт впливу суспільства на подружжя тощо. Узагальнюючи ряд праць, дослідниця визначає задоволеність шлюбом як «суб'єктивну оцінку кожним із подружжя характеру їхніх взаємостосунків» [2, с. 10].

На думку Ю. Альошиної, поява дитини (особливо первістка) призводить до різкої традиціоналізації подружніх відносин за рахунок зміни позиції жінки. Вчена також стверджує, що вік дитини по-різному впливає на поділ сімейних ролей подружжя; зокрема, більш жорсткий традиційний тип подружніх відносин збігається з часом вступу дитини до школи і з досягненням підліткового віку [1]. Таке посилення традиційних подружніх відносин характерне для періодів істотних життєвих змін та нових умов.

Р. А. Левіс та Дж. Б. Спеніер, аналізуючи залежність задоволеності подружніми взаєминами від стажу подружнього життя, стверджують, що на ступінь задоволеності шлюбом впливає його зв'язок із стадією життєвого циклу сім'ї. Так, мінімальна задоволеність шлюбом спостерігається в сім'ях з дітьми немовлячого віку, найбільша – до народження дітей. Суб'єктивна задоволеність шлюбом зменшується у перехідні періоди життєвого циклу сім'ї і у сім'ях з маленькими дітьми [47].

Розглядаючи проблему задоволеності шлюбом, С. Голод також виокремив її залежність від стажу спільного життя. Він виокремив чинники задоволеності шлюбом, властиві для кожної статі впродовж першого десятиріччя спільного подружнього життя. Для жінки – це побутова й духовна адаптація, сумісність чоловіка із її родичами та самоствердження, для чоловіка – сексуальна експресивність дружини [7, с. 156].

У працях А. Тавіт представлена залежність задоволеності подружніми взаєминами від соціально-демографічних характеристик, куди автор включає етично-емоційні особливості подружжя, погляди на виховання дітей, поділ домашніх і господарських обов'язків, вільний час і його проведення, стосунки з батьками подружжя, друзями та ін. [39, с. 18].

Важливою передумовою задоволеності подружніми відносинами є певний тип подружніх взаємин, що ґрунтується на розподілі сімейних ролей. Як пише О. Столярчук, на сучасному етапі спостерігається відхід від традиційних подружніх взаємин і перехід до егалітаризації сім'ї, що призводить до переоцінки соціальних функцій кожного з подружжя [36]. Так, для традиційних подружніх відносин характерна статево-рольова диференціація сімейних ролей, розподіл обов'язків за статевою ознакою. За таких подружніх відносин природним є верховенство чоловіка, яке виявляється в володінні економічними ресурсами і прийнятті основних рішень. О. Яцина доводить, що егалітарна модель подружніх відносин характеризується однаковим заохоченням шлюбних партнерів до реалізації сімейних ролей та обов'язків. Рольовий розподіл у цій моделі подружніх відносин відбувається, виходячи з особистісних уподобань та на основі взаємної домовленості подружжя [43]. Деякі дослідження (А. Денисенко [11], Л. Котлова [19] та ін.) свідчать, що сім'ї з егалітарною структурою стосунків – рівномірним та справедливим розподілом сімейної «влади» згідно з різними сферами – є найбільш щасливими і стійкими.

На думку Н. Гордєєвої, в Україні традиційний розподіл сімейних ролей також поступово «виходить з моди». Проте процес егалітаризації все ще не завершений, що супроводжується невизначеністю і викривленням уявлень подружжя про своє місце й ролі в сім'ї, спричинює низьку задоволеність подружніми відносинами, а в деяких випадках може стати чинником дезорганізації та розпаду сім'ї [37].

Слід враховувати, що саме свобода вибору егалітарної моделі дуже часто стає причиною появи дисгармонійних подружніх відносин. На думку Т. Гурко, труднощі в взаєморозумінні молодого подружжя обумовлені насамперед тим, що у сучасній сім'ї зразки поведінки чоловіка й дружини стають менш жорсткими.

Спостерігається відхід від регламентованих структур рольової взаємодії: стосунки у сім'ї, способи її організації дуже часто визначаються ситуацією і залежать від нахилів, можливостей і здатностей кожного з членів цієї спільноти [10, с. 63-64].

Найбільше на рівень задоволеності подружніми взаєминами впливає їх приналежність до гармонійного типу взаємин. Гармонійними можна назвати взаємини в егалітарних сім'ях, які представляють широкі можливості задля творчого зростання й особистісного розвитку кожного її члена. На думку А. Обозової, необхідною умовою гармонійних подружніх відносин є задоволення одним партнером головних, базових потреб іншого [28, с. 149; 4 а; 40 а]. У зв'язку із гендерними відмінностями, як пише М. Гасюк, партнери часто не розуміють один одного, вважаючи, що задоволеність подружніми взаєминами партнера має таку ж саму природу [4, с. 78]. Проте Л. Гридковець пропонує враховувати, що у чоловіка на рівень задоволеності подружніми взаєминами впливає: сексуальне задоволення, привабливість дружини, її підтримка, її захопленість чоловіком. Задоволена подружніми взаєминами жінка потребує від чоловіка ніжності, розуміння, виконання сімейних зобов'язань, матеріального забезпечення, чесності і відкритості з дружиною [8].

В рамках дослідження подружніх пар, які вважали свій шлюб щасливим та гармонійним, вчені (Е. Ейдемільер, М. Клейн, К. Роджерс, В. Столін та ін.) виявили спільні ознаки задоволеності подружніми взаєминами: партнери розділяли спільну точку зору, яка була досягнута як «золота середина», певний «універсальний баланс» у індивідуальних потребах, бажаннях та очікуваннях, баланс, які вони вважають унікальним і, вірогідно, незамінним [33]. Важливо, що відчуття «золотої середини» у подружніх відносинах досягається спільними зусиллями, творчо створюється і постійно розвивається.

Специфічним типом подружніх відносин є взаємини на основі нечесного контракту, коли чоловік або дружина намагаються отримати від шлюбу односторонні вигоди, завдаючи таким чином шлюбному партнеру шкоду. Про взаємне кохання не йдеться [31]. Виділяють також подружні відносини з примусу, які виникають тоді, коли один з членів майбутнього подружжя через

психологічний тиск заволодіває іншим. У таких взаєминах складно говорити про почуття: «в дошлюбному періоді з боку «завойовника» часто переважають амбіційність, бажання володіти об'єктом поклоніння, азарт» [41, с. 9]. Після одруження партнер фактично стає власністю іншого шлюбного партнера.

Часто подружні відносини функціонують як ритуальне виконання соціально-нормативних настанов. Так, «у певний період люди приходять до думки, що настав час створювати сім'ю. Зазвичай це шлюб без кохання і без розрахунку, а лише заради виконання суспільних стереотипів. У таких сім'ях нечасто створюються передумови для тривалого сімейного життя, оскільки здебільшого подружні відносини формуються спонтанно і так само раптово руйнуються, не залишаючи глибоких слідів у членів подружжя» [29, с. 163].

Виділяють також рівень подружні взаємини за наявністю кохання. Подружні відносини, створені на основі кохання, найбільше впливають на задоволеність подружніми взаєминами. «У шлюбі з коханням, обмеження, які приймає подружжя, є добровільними: чоловіку та дружині надзвичайно приємно проводити разом вільний час, подобається робити щось хороше один для одного та інших членів сім'ї. Подружні відносини в цьому варіанті є найвищим ступенем згуртованості людей, коли діти народжуються в любові, і кожен член подружжя зберігає самостійність та індивідуальність, водночас при повній підтримці іншого» [46, с. 23]. Подружні відносини такого типу сформовані на довірі, на пріоритеті особистості конкретної людини.

Отже, задоволеність шлюбом залежить від впливу певних факторів і пов'язана із багатьма чинниками, що впливають на його функціонування. Серед них: стаж сімейного життя, тип рівень подружніх взаємин, залежність від кількості та віку дітей, особистісні особливості шлюбних партнерів та розподіл ролей і обов'язків. Варто зазначити, що відчуття задоволеності чи незадоволеності шлюбом формує оцінки та ставлення до більшості сфер подружнього життя. Адекватні сімейні стосунки формуються при взаємній задоволеності подружжя, їхній відповідності один одному в різноманітних видах взаємодій всередині сім'ї.

Висновки до розділу 1

Подружні відносини – це один із видів міжособистісних стосунків, що охоплює систему установок, орієнтацій, очікувань, стереотипів й інших диспозицій, через які шлюбні партнери сприймають й оцінюють один одного; як систему складних функціонально-рольових взаємин і ставлень подружніх партнерів один до одного, що виникають у результаті емоційної, особистісно-сміслової й статево-рольової взаємодії, на основі виконання побутових, сексуальних, психологічних і батьківських функцій.

Підґрунтям для виникнення відносин поміж подружжям є суб'єктивні і об'єктивні фактори: відчуття симпатії, любові; фізична близькість; сильна емоційна значущість взаємин задля обох індивідів; соціально-економічні (рівень матеріального забезпечення, побутові умови та ін.). Подружні відносини зосереджено на реалізації психотерапевтичної, сексуальної, репродуктивної, виховної, рекреативної, господарсько-економічної та регулятивної функцій.

Для задоволеності подружніми взаєминами необхідна здатність і бажання кожного з подружжя ефективно виконувати вказані функції і завдання. В якості важливих характеристик подружніх відносин виділено соціально-демографічні особливості подружніх партнерів, стаж подружнього життя і приналежність до певного типу сім'ї. Виявлено, що сімейні стосунки формуються при взаємній задоволеності подружніх партнерів подружнім життям.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ РИС ПОДРУЖНІХ ПАРТНЕРІВ З РІЗНОЮ ЗАДОВОЛЕНІСТЮ ПОДРУЖНІМИ ВЗАЄМИНАМИ

2.1. Аналіз досліджень психологічних рис подружніх партнерів та задоволеності подружніми взаєминами

Задоволеність подружніми відносинами – це складний психологічний ефект взаємодії подружжя, також результат узгодження їхньої поведінки та переживань, що ґрунтовані на взаєморозумінні. У літературі задоволеність подружніми відносинами розглядається як «взаємне прийняття партнерів по спілкуванню та спільній діяльності, яке базується на подібності чи взаємній доповнюваності соціально-психологічних та індивідуально-психологічних характеристик: мотивів, інтересів, установок, характерів...» [18, с. 136].

Важливою ознакою задоволеності подружніми відносинами дослідниця Ю. Альошина називає суб'єктивну задоволеність партнерів процесом і результатами взаємодії, котра супроводжується взаємними симпатіями, взаємопорозумінням, взаємоповагою [2].

Важливими задля нашого дослідження стали концептуальні положення про родину як цілісну систему, де задоволення шлюбно–сімейними взаєминами обумовлене задоволеністю кожного із партнерів та оптимальністю стосунків між ними (Ю. Альошина [2], Н. Обозов [28], Р. Федоренко [40] тощо). Виходячи з цих положень, ми вивчаємо задоволеність подружніми відносинами як специфічний прояв задоволеності життям, яка виявляється в можливості та готовності творити свій життєвий шлях разом з подружнім партнером, здійснюючи значущі особистісні та спільні вибори.

Важливою ознакою задоволеності подружніми відносинами А. Обозова називає подружню сумісність. Зокрема, серед критеріїв соціальної установки подружжя вона виділила: безконфліктний розподіл міжособистісних ролей, узгодженість уявлень про функції сім'ї та відповідного укладу, узгодженість рольових очікувань та домагань при реалізації цих функцій. Рольова

адекватність шлюбних партнерів знаходить відображення не у закріпленому лідерстві і відповідальності одного з шлюбних партнерів, а саме в розподілі даних лідерських та відповідальних позицій в різних сферах подружнього життя. Іншою стороною сімейно–рольової сумісності є «узгодженість рольових уявлень про функції чоловіка та дружини у сім'ї. Подружжю належить вирішити досить складне питання: хто і за які аспекти сімейного життя несе відповідальність. Однією із найбільш яскравих ознак рольової невідповідності є конфлікти навколо розподілу сімейного навантаження між подружжям, міра участі кожного у веденні домашнього господарства, у вихованні дітей, у матеріальному забезпеченні сім'ї» [28, с. 148]. Коли обидва члени подружжя мають однакове навантаження у домашніх обов'язках, кількість задоволених шлюбом сімей більша. Менша кількість задоволених респондентів у шлюбах, де чоловік допомагає дружині. У шлюбах, де домашні обов'язки здебільшого виконує жінка, спостерігається найменша кількість задоволених шлюбом респондентів. Важливим критерієм задоволеності подружніми відносинами є наявність таких рис у подружжя, як: особливості вияву самостійності у стосунках, відповідність і збіг рольових очікувань партнерів, самореалізація, взаємна допомога партнерів, наявність стійкої системи цінностей і гнучкість поведінки, комунікативні навички із оточуючим суспільством, принципова відповідальність, навичка знаходження компромісу в конфліктних ситуаціях. На рівень задоволеності подружніми відносинами впливає також специфічність соціально-бажаних установок щодо подружнього життя, серед яких особливо виділяються традиції, цінності та звичаї батьківської сім'ї [28].

О. Яцина аналізує фізичні і матеріальні фактори, що впливають на рівень задоволеності подружніми відносинами. Так, фізичний фактор задоволеності подружніми відносинами має повністю інтуїтивний характер: не зважаючи на статеву ідентифікацію, одна людина викликає в іншій симпатію або антипатію. Ця «індивідуальна й особистісна реакція визначається всім фізичним виглядом, тембром голосу, манерою поводження, мовою, мімікою, жестикуляцією, манерою одягатися та ін. Визначаючись на перших етапах спілкування, фізичний фактор відрізняється винятковою стійкістю. Матеріальний фактор задоволеності

подружжя подружніми відносинами переважно визначається співвідношенням внеску партнера в загальний матеріальний статус сім'ї й відповідністю внеску очікуванням і вимогам іншого партнера» [43, с. 127].

А. Обозова в якості важливого фактору задоволеності подружніми відносинами виділяє «сімейно-побутову сумісність, яка розглядається в якості функціональних особливостей подружніх партнерів і охоплює узгодженість уявлень про функції сім'ї й узгодженість рольових очікувань та домагань» [28, с. 148]. Загальна задоволеність подружніми відносинами, на її думку, пов'язана з оцінкою рольової адекватності подружжя, а також частотою розбіжностей з партнером щодо виконання ролей. Задоволеність подружніми відносинами авторка пов'язує також із наявністю спільних інтересів й водночас свободою самореалізації кожного з подружжя; подібність очікувань від сімейного життя; спільність поглядів, цінностей та ін.

Як доводить А. Тавіт, на задоволеність подружніми відносинами впливає також узгодженість цінностей подружжя. Встановлено, що зі збільшенням стажу подружнього життя цінності подружніх партнерів, змінюються, відображаючи міру їх особистої задоволеності шлюбом. Знання цінностей дозволяє прогнозувати успішність спільного життя задля подружньої пари в кожному періоду її життєвого шляху [39].

Досліджуючи рівень задоволеності подружніми відносинами в неофіційних шлюбах, О. Кляпець серед факторів задоволеності подружніми взаєминами називає: інтернальність (у сфері досягнень, у сфері невдач, в сімейній сфері, у виробничій сфері, у сфері міжособистісних стосунків). На значущому факторному рівні виявилися показники автономності, спонтанності, саморозуміння й аутосимпатії. Важливими є й показники самоактуалізованості, що впливають на вільний самопрояв особистості та її авторство у власному житті, та самоактуалізаційні цінності, що включають потребу в пізнанні, креативність, романтичне ставлення до себе, оточуючих людей і світу в цілому та прагнення до гармонічного буття. Важливими для задоволеності подружніми взаєминами виявилися контактність, гнучкість у спілкуванні, що відображують віру в людей, у потенціал їх можливостей, спрямованість до контактів з іншими

та готовність до гнучкості у взаєминах. Важливо, що вказані фактори значуще пов'язані із рівнем задоволеності подружніми взаєминами [16].

Дослідниця О. Морозова, вивчаючи вплив на рівень задоволеності подружніми взаєминами таких особливостей особистості, як здатність до рефлексії, локус контролю й спрямованість на самоактуалізацію, виявила, що респонденти, які не задоволені своїм шлюбом, відрізняються від групи задоволених шлюбом респондентів різницею у середніх показниках загальної задоволеності шлюбом і задоволеності за окремими сферам подружніх відносин. Зокрема, група задоволених шлюбом досліджуваних мала більші показники за параметрами задоволеності, ніж група незадоволених. Натомість, незадоволені шлюбом мали суб'єктивне відчуття шлюбу як такого, що їх не задовольняє; авторка характеризує такі шлюби як підвищено конфліктні, не комунікативні та менше задоволені за іншими сферами. Найменшу різницю в показниках задоволеності вченою виявлено у сферах виховання дітей та проведення дозвілля [25].

Р. Федоренко під час дослідження суб'єктивної задоволеності шлюбом і показників оцінки подружжям рівня конфліктності у сферах подружньої підтримки й емоційного комфорту виявила, що ці показники корелюють між собою. По-перше, висока задоволеність шлюбом обох шлюбних партнерів збігається з оцінкою сфер подружньої підтримки й емоційного комфорту як безконфліктних, і навпаки, низька задоволеність шлюбом збігається з оцінкою подружжям цих сфер сімейної взаємодії як конфліктних. По-друге, наявний так званий перехресний зв'язок: висока задоволеність шлюбом одного із шлюбних партнерів збігається з оцінкою іншим шлюбним партнером сфер подружньої підтримки й емоційного комфорту як безконфліктних, і навпаки, низька задоволеність шлюбом одного з подружжя збігається з оцінкою іншим ситуації в цих сферах подружньої взаємодії як конфліктних [40].

Н. Хлопоніна при обробці емпіричних даних, отриманих у процесі вивчення показників стабільності шлюбу, а також умов сімейної взаємодії, отримала такі значущі кореляції зв'язки: 1) за показниками задоволеності шлюбом подружжя було отримано значущі коефіцієнти кореляції між

задоволеністю шлюбом чоловіка і дружини. Отримані дані вказують, що задоволеність шлюбом подружжя корелює між собою: більшій задоволеності шлюбом чоловіка відповідає більша задоволеність шлюбом дружини, і навпаки, за низької задоволеності шлюбом одного шлюбного партнера інший також не задоволений шлюбом; 2) за показниками оцінки шлюбних партнерів рівня конфліктності у сфері подружньої взаємодії, значущий коефіцієнт кореляції отримано між показниками рівня конфліктності у сфері подружньої підтримки; значущий коефіцієнт кореляції отримано між показниками рівня конфліктності у сфері емоційного комфорту. Вченою також доведено: якщо один із шлюбних партнерів загалом оцінює подружні стосунки як конфліктні, то й інший партнер також відчуває напруженість і конфліктогенність цих стосунків, що прямо впливає на рівень задоволеності подружніми відносинами [41].

За показниками задоволеності шлюбом подружжя й рівнем конфліктності в сферах подружньої підтримки та емоційного комфорту вченою виявлено значущі зв'язки між: задоволеністю шлюбом у чоловіка і оцінкою чоловіком і дружиною рівня конфліктності у сфері подружньої підтримки; задоволеністю шлюбом у дружини і оцінкою чоловіком і дружиною рівня конфліктності у сфері подружнього спілкування; задоволеністю шлюбом у чоловіка і оцінкою чоловіком і дружиною рівня конфліктності у сфері емоційного комфорту; задоволеністю шлюбом у дружини і оцінкою чоловіком і дружиною рівня конфліктності у сфері емоційного комфорту [41].

О. Єгорова досліджувала показники подружньої підтримки й емоційного комфорту, які відносяться до емоційно–терапевтичної і духовної сфери сімейної взаємодії і являють собою «вищі психологічні потреби», які подружжя задовольняє у шлюбі. На думку вченої, незадоволеність цих потреб призводить до загальної напруженості стосунків. Незадоволення одного зі шлюбних партнерів подружніми відносинами означає таку ж незадоволеність в іншого. Дослідниця довела, що рівень задоволеності подружніми відносинами пов'язаний із конфліктністю сімейних стосунків. Причому низький рівень задоволеності подружніми відносинами проявляється в площині відкритого конфлікту, який переходить у конфронтацію, а високий рівень задоволеності – зі

стратегією співробітництва подружжя. Рівень задоволеності подружніми відносинами знижує прихований, хронічний конфлікт, який є загрозою шлюбним стосункам завдяки своїй глибині й довготривалості [30].

У дослідженні Т. Кравченко рівень задоволеності подружніми відносинами пов'язується з різними рівнями подружньої сумісності. Доведено, що подружня сумісність утворює ієрархію рівнів, нижчим щаблем якої є психофізіологічна сумісність (сумісність темпераментів та узгодженість сенсомоторних актів). Наступний рівень сумісності – узгодженість функціонально–рольових очікувань та домагань подружжя. На гармонійність подружніх відносин впливає й рольова структура подружжя, яка включає такі характеристики: узгодженість рольових очікувань та рольових домагань, розподіл ролей, ступінь ідентифікації людини з роллю (наскільки вона вважає, що за реалізацію цієї ролі відповідальна саме вона), рольова компетентність (те, наскільки особа здатна ефективно реалізувати цю сімейну роль), конфліктність ролі (те, наскільки протилежні поведінкові патерни, потрібні для ефективного виконання ролі) і ін. Як пише вчений, найвищий рівень подружньої сумісності – це ціннісно-орієнтаційна єдність. Неузгодженість ціннісних орієнтацій веде до підвищення конфліктності, напруження в подружніх стосунках, що призводить до дестабілізації шлюбу [21].

Л. Максименко контексті оцінки рівня задоволеності подружніми відносинами виділяє такі види подружньої сумісності, як соціальна, психологічна, сексуальна та сімейно-побутова. Соціальна сумісність означає подібність світобачення та ціннісних орієнтацій. Психологічна сумісність передбачає взаємодію характерів, темпераментів, особистісно–вольових особливостей подружжя. Основним змістом сексуальної сумісності є узгодженість потреб в інтимному спілкуванні партнера з можливостями і потребами іншого. Сімейно–побутова сумісність означає співпадання поглядів на призначення сім'ї, стиль її життя, на сімейні ролі. Необхідною ознакою подружніх відносин, подружньої сумісності, є наявність почуття кохання, яке у нормі пронизує всі подружні відносини, тим самим полегшуючи шлях досягнення взаєморозуміння. Рівень задоволеності подружніми відносинами

позитивно корелює із такими факторами: наявністю у взаєминах первинного потягу, присутністю бажаних особистісних рис партнерів (відповідністю партнера ідеалу), факторами, що мають опосередкований вплив на подружнє благополуччя: стосунками між батьками партнерів, їх сімейним укладом, матеріальним рівнем життя; освітою партнерів, трудовою стабільністю, тривалістю знайомства до шлюбу та ін. [23].

Г. Навайтіс виділяє такі значущі фактори задоволеності подружніми відносинами, як: подружню сумісність або адаптацію; інтимність або симпатію, прихильність, еротичну прив'язаність, емоційну близькість, кохання та автономність, спрямованість на особистісний розвиток кожного члена сім'ї. Автор до необхідних передумов гармонійних подружніх відносин додає відповідальність кожного із подружжя за стосунки. На його думку, гармонійні подружні відносини постійно розвиваються на основі самопізнання й пізнання іншого, це «рівноправне партнерство, де метою і сенсом є персональний розвиток кожного як особистості» [27, с. 232].

Таким чином, аналіз досліджень проблеми задоволеності подружніми відносинами дав змогу визначити залежність задоволеності подружніми відносинами від таких факторів, як інтернальність у різних сферах, контактність, гнучкість у спілкуванні, як здатність до рефлексії, спрямованість на самоактуалізацію, наявність подружньої підтримки, емоційного комфорту, рівень конфліктності, наявність подружньої сумісності, узгодженість рольових очікувань та рольових домагань, емоційна близькість, кохання та автономність, спрямованість на особистісний розвиток кожного члена сім'ї, відповідальність кожного із подружжя за стосунки та ін. важливою ознакою задоволеності подружніми відносинами є самопізнання і пізнання іншого, а також спрямованість подружжя на постійний розвиток і саморозвиток.

2.2. Зв'язок змісту подружніх взаємин партнерів із задоволеністю подружнім життям

Задоволеність подружніми відносинами загалом є суб'єктивним сприйняттям кожним із подружжя ефективності функціонування сім'ї як крізь призму соціокультурних норм, так і в плані задоволення їхніх індивідуальних потреб. Зміст подружніх відносин партнерів у зв'язку із задоволеністю подружнім життям охоплює як особистісні, так і соціальні й матеріальні умови. Загалом задоволеність подружніми відносинами залежить від особистості членів подружжя, їхнього походження, сімейного виховання, соціально-економічних чинників, факторів спільного життя подружжя та ін.

Очевидно, що задоволеність шлюбом базується у першу чергу на задоволеності шлюбним партнером. Буває, що один з членів подружжя постає на заваді задоволення потреб, інтересів і намірів іншого. У цій ситуації подружжя стає не союзниками й партнерами, а суперниками, й задоволеність шлюбом різко знижується. Крім взаємної прихильності й поваги подружньої пари, до інших чинників, котрі стабілізують сімейні відносини, відносять:

- «постійне прагнення партнерів до збереження сім'ї» [31];
- «бажання і здатність партнерів до узгоджених дій на благо родини» [36];
- «ініціативність кожного члена подружжя у вирішенні сімейних проблем і реальний внесок кожного в спільні справи» [20];
- «розумне поєднання різноманітних особистих цілей і потреб із загальносімейними справами та потребами» [13];
- «прагнення в скрутну хвилину до емоційного єднання» [4];
- «здатність емоційно зігріти шлюбного партнера, поводитися так, щоб створити атмосферу довіри, невимушеності, щирості» [10].

Так, на задоволеність подружніми відносинами впливають *соціальні й культурні характеристики* життєдіяльності подружжя. Важливо, що зміст соціальних характеристик охоплює специфіку соціальних контактів членів подружжя, задоволеність соціальними якостями, соціально-рольову сумісність. Задоволеність подружніми відносинами з погляду соціальних виявів пари зумовлюється також *стажем подружнього життя, віком подружжя, освітою*

чоловіка, дружини. Культурний фактор задоволеності відносинами визначається співвідношенням інтелектуальних і культурних запитів пари.

На задоволеність подружніми відносинами впливає також *специфіка спільного життя подружжя* (соціально–економічні та статусні чинники, зокрема несправедливий розподіл домашніх обов'язків, сексуальна дисгармонія, незадоволеність побутових умов та ін.). Результати досліджень [10; 21; 25 та ін.] свідчать, що існують прямі зв'язки поміж задоволеністю шлюбом та рівнем освіти, прибутком подружжя, наявністю дітей у сім'ї, позитивною оцінкою власного здоров'я, задоволеністю роботою; і негативних зв'язків – поміж задоволеністю шлюбом та зловживанням алкоголем одним із партнерів, відчуттям депресії і самотності.

На задоволеність подружніми відносинами впливають *індивідуально-психологічні якості й характеристики подружжя*:

– позитивне ставлення до подружнього партнера (легкість спілкування, сексуальна, фізична й інтелектуальна привабливість партнера, схожість ціннісно-сміслових аспектів життя партнерів) [13];

– емоційна задоволеність відносинами з подружнім партнером (зовнішнє вираження любові, повага, взаємодопомога в особистісному зростанні один одного, задоволеність виконанням партнером запропонованої йому соціальної ролі, рівноправність відносин з партнером, сексуальна задоволеність, любов до партнера, відповідність образу партнера образу ідеальної дружини / чоловіка, відчуття подружжя себе подружньою парою – єдиним цілим) [9];

– параметри ефективності спілкування подружжя (саморозкриття подружніх партнерів, точність невербальної комунікації, наявність у подружжя символів, спільність очікувань, частота успішного спілкування у парі, подібність сприйняття подружніх ролей, взаємопорозуміння й емпатія [16];

– взаємодія, що поєднує такі фактори успішності шлюбу: дружбу, спільність діяльності, ефективність взаємодії, фізичну близькість [24].

Аналіз науково-психологічної літератури дав змогу обґрунтувати групи чинників задоволеності подружніми відносинами:

1) серед чинників, пов'язаних з соціальними якостями подружніх відносин, на задоволеність подружніми відносинами впливають: задоволеність величиною сукупного сімейного прибутку; задоволеність взаємодією подружжя з найближчим соціальним оточенням;

2) серед чинників, пов'язаних з особистістю членів подружжя, їхнім внутрішнім світом, особистісними якостями, на задоволеність подружніми відносинами впливають: задоволеність спілкуванням; задоволеність емоційних потреб у стосунках; задоволеність моральних потреб у стосунках;

3) серед чинників, пов'язаних зі спільним життям подружжя, на задоволеність подружніми відносинами впливають: задоволеність розподілом господарсько-побутових обов'язків; задоволеність організацією спільного дозвілля; задоволеність виконанням батьківської ролі партнером.

Охарактеризуємо виділені групи чинників задоволеності подружніх партнерів подружніми відносинами.

1. Чинники, пов'язані з соціальними якостями подружніх відносин:

1.1. Чинник «Задоволеність величиною сукупного сімейного прибутку».

Матеріальний чинник виражено оцінкою внеску кожного члена подружжя в загальний матеріальний статус сім'ї. Також має значення відповідність цього внеску очікуванням та конкретним вимогам кожного з подружжя. Партнера можуть не влаштовувати і свій фінансовий внесок в сімейний бюджет, і внесок шлюбного партнера. Вказане зумовлює низьку задоволеність подружніми відносинами за матеріальним чинником.

1.2. Чинник «задоволеність взаємодією з найближчим соціальним оточенням».

Важливим фактором задоволеності подружніми взаєминами є взаємодія з найближчим соціальним оточенням. При цьому на соціально-психологічний клімат подружжя впливають відносини між членами родити та батьками подружньої пари.

2. Чинники, пов'язані з особистістю членів подружжя:

2.1. Чинник «Задоволеність міжособистісним спілкуванням».

Спілкування є важливим фактором задоволеності подружніми взаєминами. У задоволеного взаєминами подружжя відбувається поступове злиття двох «Я», ототожнення потреб, інтересів, бажань, намірів чоловіка та дружини. Здатність до розуміння іншого часто приходить після багатьох помилок у спілкуванні та взаємодії. Так, у зрілого подружжя більше розвинена здатність до гармонійного спілкування. Вказане не дає змоги виникненню конфліктів або попереджує причини їх виникнення.

2.2. Чинник «Задоволеність емоційно-ціннісних потреб у стосунках».

Ціннісно-орієнтаційна єдність відіграє важливу роль у подружніх стосунках. Якщо подружній партнер не поділяє цінностей іншого члена подружжя, у такій сім'ї буде низький рівень задоволеності взаєминами. Також, узгодженість сімейних цінностей в багатьох сферах виявляється у загальній ціннісно-орієнтаційній єдності подружжя. Тенденція до такого узгодження може свідчити про особливу спрямованість на партнера, яка виявляється у прагненні відповідати його очікуванням. Ціннісно-орієнтаційна єдність може виконувати роль позитивного мотиватора, що проявляється у здатності керуватися інтересами партнера у сімейно-рольовій взаємодії.

2.3. Чинник «Задоволеність моральних потреб у стосунках».

Моральний чинник характеризує задоволеність культурних запитів подружжя. Виразність цього фактору досить мінлива протягом шлюбного співжиття, оскільки особистість може етично розвиватися чи деградувати. При цьому важливим моральним показником задоволеності подружніми взаєминами є ступінь узгодженості образу сім'ї. Поняття «образ сім'ї», чи образ «ми» як феномен родинної самосвідомості є цілісним, інтегрованим формуванням. Однією з найбільш важливих функцій родинної самосвідомості є моральна регуляція поведінки сім'ї, узгодження позицій окремих її членів. Адекватний образ «ми» визначає подружні стосунки, характер та правила індивідуальної й групової поведінки, сприяє моральній регуляції поведінки членів сім'ї.

3. Чинники, пов'язані зі спільним життям подружжя:

3.1. Чинник «Задоволеність розподілом господарсько-побутових обов'язків».

Побутова праця забезпечує задоволення базових потреб подружжя. Водночас, важливість побутової сфери часто не враховують при створенні подружніх взаємин. Необхідність спільної побутової праці може стати істотною перешкодою у налагодженні сімейного життя, що може призвести як до роз'єднаності подружжя, так і до розлучення.

3.2. Чинник «Задоволеність організацією спільного дозвілля».

У сучасних умовах від дозвілля дедалі більше залежить міцність психологічних зв'язків подружньої пари. Оскільки відбулися зміни в структурі вільного часу подружжя, констатуємо своєрідну поляризацію форм дозвілльової діяльності: з одного боку, час користування активними послугами сфери відпочинку розширюється, з іншого, – відбувається збільшення частки домашнього сімейного дозвілля через майновий фактор. При цьому, заможні подружні пари мають значну перевагу у можливостях використання вільного часу та якісному спільному відпочинку.

3.3. Чинник «Задоволеність виконанням батьківської ролі партнером».

Дестабілізуючий вплив народження дитини на подружні стосунки, який відзначається багатьма дослідниками, відбувається у випадку, якщо сімейні стосунки до даної події будувалися на симбіотичних взаєминах (коли один з партнерів грає «роль» маленької дитини, яка потребує турботи і піклування, кохання й захисту, а інший – виконує роль матері чи батька, або коли обидва партнери грають роль маленьких дітей по відношенню до своїх батьків). В цій ситуації новому члену сім'ї дуже важко (а інколи й неможливо) знайти у цій дисгармонійній сім'ї вільну нішу. Поява дитини в такому випадку вимагає серйозної перебудови усієї системи сімейних стосунків.

Отже, виділено групи чинників, що впливають на задоволеність подружніми відносинами: 1) пов'язані з соціальними якостями подружжя (задоволеність величиною сукупного сімейного прибутку; задоволеність взаємодією подружжя з найближчим соціальним оточенням); 2) пов'язані з особистістю членів подружжя (задоволеність міжособистісним спілкуванням;

задоволеність емоційних потреб у стосунках; задоволеність моральних потреб у стосунках); 3) пов'язані зі спільним життям подружжя (задоволеність розподілом господарсько-побутових обов'язків; задоволеність організацією спільного дозвілля; задоволеність виконанням батьківської ролі партнером).

2.3. Психологічні риси подружніх партнерів у контексті задоволеності подружніми взаєминами

Важливим аспектом дослідження проблеми задоволеності партнерів подружніми відносинами є певні психологічні якості. Ми розглядаємо психологічні якості подружніх партнерів як стійкі індивідуальні психологічні особливості, що проявляються у переживаннях, поведінці, діяльності та істотно впливають на міру задоволеності чи незадоволеності шлюбом. Серед психологічних якостей, які впливають на задоволеність подружніми відносинами, виділимо відкритість до досвіду, довірливість, прив'язаність, екстравертованість, нейротизм, схильність до згоди, відповідальність та ін..

Аналіз науково-психологічної літератури дав змогу в структурі виділених груп чинників, що впливають на задоволеність подружніми відносинами, обґрунтувати три групи психологічних якостей подружжя:

1) пов'язані з соціальними якостями подружніх відносин: відкритість до досвіду, прив'язаність, добросовісність, дружелюбність;

2) пов'язані з особистістю членів подружжя, їхнім внутрішнім світом, особистісними якостями: екстравертованість і нейротизм, егоїстичність, підозріливість, альтруїстичність;

3) пов'язані із спільним життям подружжя: схильність до згоди, домінантність, підпорядковуваність, агресивність, залежність.

Охарактеризуємо виділені психологічні якості подружніх партнерів в контексті чинників задоволеності подружніми відносинами.

1. Психологічні якості, пов'язані з соціальними якостями подружжя:

1.1. Психологічна якість «Відкритість до досвіду».

Висока активність жінки в соціальній сфері стає можливою за умов високої активності чоловіка в господарсько-побутовій сфері, а також за умов високої значущості для чоловіка терапевтичної сфери сімейних цінностей і, як наслідок, здатності зрозуміти, надати емоційної підтримки, виявити співчуття тощо. Показники значущості для чоловіка відкритості для нового досвіду пов'язані з показниками значущості для дружини інтимно-сексуальної сфери та сфери особистісної ідентифікації шлюбних партнерів. Соціальна активність і успішність чоловіка в професійній сфері пов'язана з прийняттям, підтримкою і розумінням його як особистості у сімейному колі. Крім того, є певна кількість внутрішньосімейних факторів, що стимулюють соціальну активність чоловіка: наявність того, про кого необхідно піклуватися; свідоме батьківство; гармонійність подружніх стосунків, зокрема інтимно-сексуальних стосунків.

1.2. Психологічна якість «Добросовісність».

Вагомим чинником гармонійних стосунків подружжя більшість психологів вважають добросовісність. Зокрема, М. Мід вважає категорію добросовісності визначальною задля диференціації сімей на нормальні й аномальні [30]. Сучасні психологи виокремлюють кілька сімейних моделей з пануючими в них відповідними відносинами за двома критеріями: поділом влади та добросовістю. При цьому в умовах українського суспільства важливо, коли влада й відповідальність розподілені поміж подружжям, проте основна відповідальність за життєдіяльність родини лежить на чоловікові [29].

1.3. Психологічна якість «Дружелюбність».

Дружелюбність є важливою ознакою подружніх відносин. Серед ознак дружелюбності виокремлюють здатність вислухати і прийняти переживання подружнього партнера, пов'язані з сімейними та професійними конфліктами, підтримати його. Дружелюбність у сімейних стосунках дає змогу задовольнити потреби партнера у визнанні, симпатії, повазі, обмінятися почуттями, досвідом, інформацією. Дружелюбність у подружніх відносинах проявляється переважно в стабільній дружній парі. У ситуації, коли дружелюбність не розвинена, може

відбуватися «ефект гойдалки»: швидкий початок тісного контакту і далі – раптовий агресивний розрив. В цьому випадку відповідальність за припинення стосунків людина покладає на партнера.

1.4. Психологічна якість «Прив'язаність».

Прив'язаність у сучасних дослідженнях визначають як стійкий емоційний зв'язок між людьми. Автором теорії прив'язаності є британський психіатр Дж. Боулбі. Він стверджував, що базовий тип прив'язаності людини формується в дитинстві і впливає на її життя, причому розрив або відсутність емоційного зв'язку зі значущими людьми може перешкоджати повноцінному розвитку особистості. На основі досліджень автор визначив типи прив'язаності (надійний, тривожно-амбівалентний і уникаючий). Надійний тип прив'язаності передбачає впевненість, що значуща людина завжди буде поряд. Представники цього типу вірять в свої відносини і готові їх будувати, вважаючи, що заслуговують любові і довіри; вони ж схильні довіряти оточуючим. У випадку непередбачуваного, непослідовного, зневажливого чи жорстокого ставлення партнера, формується тривожно-амбівалентний (людина постійно непокоїться, що її покинуть, і вимагає доказів любові) або уникаючий (людина намагається приховувати емоції, щоб не стати вразливою або залежною від інших, таким чином заперечуючи власну потребу в прив'язаності і уникаючи справжньої близькості; інші люди для неї є джерелом небезпеки, а не комфорту) типи прив'язаності. Найбільше із високим рівнем задоволеності подружніми відносинами впливає надійний тип прив'язаності [33].

2. Психологічні якості, пов'язані з особистістю членів подружжя.

2.1. Психологічна якість «Екстравертованість».

Екстраверти товариські, активні, оптимістичні, рухливі, в них сильний тип вищої нервової діяльності, за характером вони сангвініки або холерики. Інтроверти стримані, нетовариські, відділені від усіх, в своїх вчинках орієнтуються в основному на свої уявлення, серйозно ставляться до сприйняття рішення, контролюють власні емоції. До інтровертів належать флегматики й меланхоліки. Відмінності між екстра- та інтровертами проявляються в їх комунікативному світі, світогляді, творчій активності та картині майбутнього,

продуктивності та емоційному самопочутті. Так, інтроверт більш незалежний, детальний, критичний у своїй самооцінці, володіє завершеним образом світу й своєї діяльності в ньому. Інтроверти предметно й проблемно орієнтовані; вони не залучаються у процеси конкуренції та самоствердження, не бажають оптимізації системи між особових взаємин. Показники рівня екстраверсії й нейротизму не можуть використовуватися у якості предикаторів почуття емоційного благополуччя та творчої активності. Високі показники у цих видах активності є «екстравертовано» орієнтованими

2.2. Психологічна якість «Нейротизм».

Невротизм є фундаментальною рисою особистості, що характеризується тривожністю, страхом, мінливістю настрою, фрустрацією, відчуттям самотності та ін. Невротичні люди гірше справляються зі стресом, часто перебільшують негативний бік ситуації. Найчастіше невротики сором'язливі і мають проблеми із саморегуляцією. Вважають, що особи із низьким рівнем нейротизму емоційно стабільніші, терплячіші, стресостійкіші, рідше відчувають напругу, менше піддаються негативним емоційним впливам.

2.2. Психологічна якість «Егоїстичність».

Егоїстичність доцільно визначити як психологічну якість, пов'язану із себелюбством, наданням переваги власним інтересам над інтересами інших людей. Егоїстичність у подружніх відносинах розглядається як спрямованість особистості на себе. Егоцентрично зорієнтована особистість вимагає, щоб оточуючі задовольняли її бажання і потреби, враховували її думки й наміри. Егоїстична спрямованість у подружніх відносинах заважає адекватно розуміти партнерів. Егоїстична особа переважно керується у житті власними інтересами, що знижує рівень задоволеності відносинами у подружнього партнера.

2.3. Психологічна якість «Підозріливість».

Підозріливість як психологічна якість передбачає безпідставну схильність особистості до недовірливості. Володіючи такою якістю, людина здатна бачити у всьому негатив, небезпеку та ін. У подружніх відносинах підозріливість проявляється у вигляді сильної дратівливості, порушень сну, викликаних надмірною тривогою, депресивних станів. Часто ця якість підкріплена

самонавіюванням. В подружніх відносинах така особа постійно відчуває страх бути ошуканим. Проектуючи свої переживання на оточуючих, недовірлива людина активно наставляє їх, часто домагаючись неприйняття і роздратування.

2.4. Психологічна якість «Альтруїстичність».

Альтруїстичність – така психологічна якість людини, що передбачає прагнення безкорисливо щось робити на благо інших. У подружніх відносинах альтруїстичність часто постає як своєрідна форма самозречення, пов'язана із свідомим обмеженням власного добробуту. Альтруїст завжди прагне прийти на допомогу коханій людині, безкорисливо піклуватися про неї.

3. Психологічні якості, пов'язані із спільним життям подружжя:

3.1. Психологічна якість «Схильність до згоди».

Важливою ознакою схильності до згоди є ціннісно-орієнтаційна єдність. Система ціннісних орієнтацій в сім'ї суперечлива, динамічна, відображає істотні зміни взаємозв'язків подружжя з оточуючими. Становлення спільних сімейних цінностей приводить до вищого рівня задоволеності подружніми відносинами. Відтак, успішне функціонування сімейної організації залежить від погодженості ціннісних орієнтацій подружжя. Така узгодженість ціннісних орієнтацій подружжя є системотворчим чинником становлення єдиної системи родинних цінностей. Ціннісна система може охоплювати сферу особистих стосунків, професійної діяльності, особистих справ, особливостей розвитку членів подружжя. Власну ієрархію цінностей допомагають побудувати відкриті і гармонійні стосунки подружжя в умовах поваги та згоди.

3.2. Психологічна якість «Домінантність».

Домінантність в подружніх відносинах передбачає прагнення і здатність зайняти в подружжі чільне становище, впливати на інших, диктувати їм свою волю. Е. Ільїн [14] описує домінантність як самостійність, незалежність, наполегливість, впертість, норовливість, іноді як конфліктність, відмову від визнання зовнішньої влади, агресивність, схильність до авторитарної поведінки.

3.3. Психологічна якість «Підпорядковуваність».

Підпорядковуваність в подружніх відносинах передбачає прагнення зайняти в подружжі підпорядковане становище, підкорятися іншим. Е. Ільїн [14]

описує підпорядковуваність як м'якість, поступливість, тактовність, люб'язність, шанобливість, сором'язливість, залежність, покірливість, послужливість, готовність брати провину на себе, скромність, експресивність, здатність легко виходити з рівноваги.

3.4. Психологічна якість «Агресивність».

Агресивність – психологічна якість особистості, що спричинює стабільну схильність до агресії. У подружніх відносинах агресивність характеризується афективними та імпульсивними проявами поведінки, спрямованими на подружнього партнера. Агресивність виявляється переважно в емоційних станах (гнів, ворожість). Агресивність у подружніх відносинах може виконувати деструктивні (самоствердження, встановлення контролю чи дистанції, помсти, розвіювання нудьги, зняття емоційної напруги) та конструктивні завдання (відстоювання почуття власної гідності, намагання впливати на ситуацію, регулювання стосунків, вирішення конфлікту).

3.5. Психологічна якість «Залежність».

М. Мушкевич, вивчаючи групи причин виникнення шлюбної залежності, виявила, що значна більшість причин формується ще в дитинстві, у батьківській сім'ї, а в дорослому житті вони тільки закріплюються і розвивається з допомогою іншого [26]. О. Кляпець виявляє оптимальний баланс особистісної автономії й залежності між подружжям як здатність дистанціювання від впливів оточення, спроможність діяти всупереч впливам зовнішніх сил, у тому числі, якщо їх уособлює кохана людина, а у ситуаціях примусу – чинити їм опір [16]. Найгармонійнішими, за Е. Счіфером, є взаємини подружжя демократичного стилю, коли автономія кожного члена подружжя підкріплюється коханням [33].

Таким чином, можна припустити, що рівень задоволеності подружніми відносинами прямо та обернено пов'язаний із особистісними якостями подружніх партнерів (рис. 2.1).

**Рис. 2.1. Зв'язок задоволеності подружніми відносинами
прямо та обернено пов'язаний із якостями подружніх партнерів**

Таким чином, констатуємо, що на задоволеність подружніми відносинами впливає наявність у членів подружжя тих чи інших психологічних якостей (до них відносимо відкритість до досвіду, прив'язаність, добросовісність, дружелюбність; екстравертованість і нейротизм, егоїстичність, підозріливість, альтруїстичність; схильність до згоди, доміантність, підпорядковуваність, агресивність, залежність). Вважаємо, що рівень задоволеності подружніми відносинами прямо та обернено пов'язаний із особистісними якостями подружніх партнерів.

Висновки до розділу 2

На основі аналізу досліджень проблеми задоволеності подружніми відносинами визначено залежність задоволеності подружніми відносинами від факторів: інтернальність, контактність, гнучкість у спілкуванні, здатність до рефлексії, спрямованість на самоактуалізацію, подружня підтримка, емоційний комфорт, рівень конфліктності, наявність подружньої сумісності, узгодженість рольових очікувань та рольових домагань, емоційна близькість, кохання та автономність, спрямованість на особистісний розвиток кожного члена сім'ї, відповідальність кожного із подружжя за стосунки та ін. Важливою ознакою задоволеності подружніми відносинами визначено самопізнання і пізнання іншого, а також спрямованість на постійний розвиток і саморозвиток.

Виділено групи чинників, що впливають на задоволеність подружніми відносинами: пов'язана з соціальними якостями подружжя (задоволеність величиною сукупного сімейного прибутку; задоволеність взаємодією подружжя з найближчим соціальним оточенням); пов'язана з особистістю членів подружжя (задоволеність міжособистісним спілкуванням; задоволеність емоційних потреб у стосунках; задоволеність моральних потреб у стосунках); пов'язана пов'язані зі спільним життям подружжя (задоволеність розподілом побутових обов'язків; задоволеність організацією спільного дозвілля; задоволеність виконанням батьківської ролі партнером).

Виділено групи психологічних якостей, які впливають на задоволеність подружніми відносинами: соціальних (відкритість до досвіду, прив'язаність, добросовісність, дружелюбність); особистісних (нейротизм, екстравертованість, егоїстичність, підозріливість, альтруїстичність); побутових (схильність до згоди, домінантність, підпорядковуваність, агресивність, залежність).

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ РИС ПОДРУЖНІХ ПАРТНЕРІВ З РІЗНОЮ ЗАДОВОЛЕНІСТЮ ПОДРУЖНІМИ ВЗАЄМИНАМИ

3.1. Група досліджуваних і методики застосовані для емпіричного вивчення психологічних рис подружніх партнерів з різною задоволеністю подружнім життям

Гіпотези дослідження:

1. Припускаємо, що особи з вищим рівнем задоволеності подружніми відносинами більш схильні до згоди, екстравертовані та менш схильні до нейротизму, ніж особи з нижчим рівнем задоволеності подружніми відносинами.

2. Припускаємо, що домінантність та егоїстичність особи прямо пов'язані з її задоволеністю подружнім життям, а домінантність та егоїстичність подружнього партнера – обернено пов'язані з задоволеністю подружнім життям.

3. Ймовірно, пари, більш задоволені подружнім життям, вирізнятимуться з-поміж інших подружніх пар меншою схильністю до тривоги та уникнення в стосунках.

Характеристика групи досліджуваних:

Опитування проводилося упродовж серпня – жовтня 2021 року на базі платформи Google. Критерієм вибору опитуваних пар був показник перебування у цивільному шлюбі. У ньому взяли участь 104 особи, з них 53 жінки та 51 чоловік, за національністю всі українці, у 99 осіб цей шлюб перший, а у 5 осіб – другий. Вік опитуваних від 21 до 66 років, за освітою досліджувані розділились на 4 групи: магістратура – 58 осіб (55,8%), бакалаврат – 19 осіб (18,3%), неповна вища освіта (молодший спеціаліст) – 20 осіб (19,2%) та повна середня освіта – 7 осіб (6,7%) (Рис. 3.1).

104 відповіді

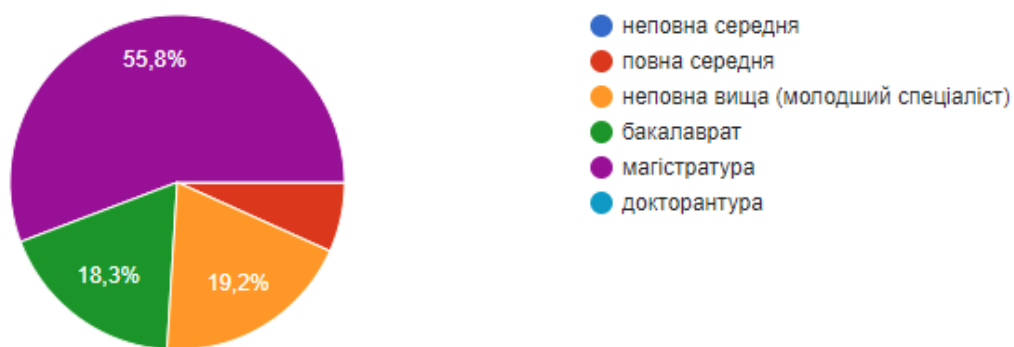

Рис. 3.1. Кругова діаграма поділу досліджуваних за освітою

Згідно з умовами проживання досліджувані поділились на три групи: подружжя, котрі проживають з дітьми – 73 особи (70,2%), подружжя, котрі проживають з дітьми й родичами – 17 осіб (16,3%), подружжя, що проживають самі – 14 осіб (13,5%) (Рис. 3.2).

104 відповіді

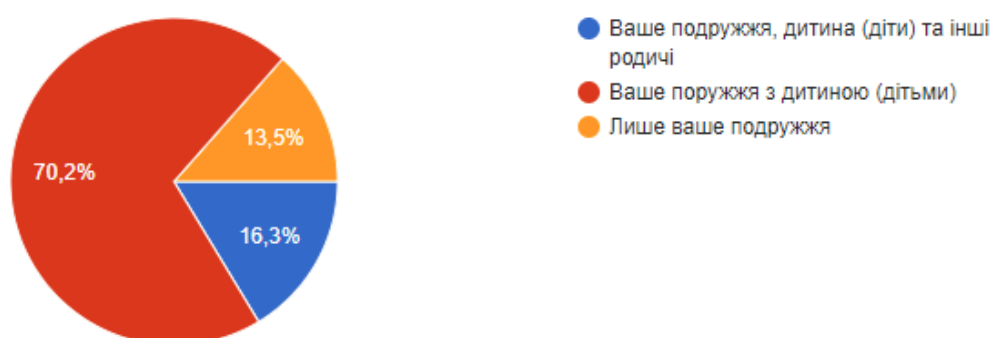

Рис. 3.2. Кругова діаграма поділу досліджуваних за умовами проживання

Серед 104 опитуваних виділено 51 подружню пару та 2 особи (жінки), які стали учасниками дослідження, проте їхні подружні партнери з невідомих причин не пройшли опитування. Серед даних подружніх пар виявлено стаж подружнього життя від 1 року до 43 років. Зі 102 досліджуваних (51 пара) у 7 осіб немає дітей, у решти виявлено від 1 до 5 дітей, вік яких від 0,5 року до 42 років.

Аналіз науково-психологічної літератури дав змогу обґрунтувати діагностичний інструментарій для вивчення психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами. Вказаний інструментарій охоплює дві групи діагностичних методик:

1. Методики, пов'язані з дослідженням задоволеності подружніми відносинами: «Тест задоволеності шлюбом» (Ю. Альошина, Л. Гозман, Є. Дубовська) [2]; «Шкала диференціальної оцінки відносин» (А. Волкова) [28]; анкета «Причини незадоволеності стосунками» (С. Духновський) [12].

2. Методики, пов'язані з дослідженням якостей подружніх партнерів: «Опитувальник прихильності до близьких людей» (Н. Сабельникова, Д. Каширський) [32]; «Методика діагностики міжособистісних взаємин» (Т. Лірі, Г. Лефорж, Р. Сазек) [12]; «П'ятифакторний опитувальник особистості» (Дж. Ховард, П. Медіна та Ж. Ховард, адаптований Л. Бурлачуком та Д. Корольовим) [3]; Питання для діагностики розподілу влади в подружжі, сформовані на основі питань, застосованих в праці *A Longitudinal Examination of Women's Perceptions of Marital Power and Marital Happiness in Midlife Marriages* Carly D. L. LeBaron, Richard B. Miller & Jeremy B. Yorgason [50].

Охарактеризуємо визначений діагностичний інструментарій для вивчення психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами.

1. «Тест задоволеності шлюбом» Ю. Альошиної.

Відомий опитувальник «Тест задоволеності шлюбом» Ю. Альошиної використовувався нами задля експрес-діагностики ступеня задоволеності шлюбом, а також рівня узгодженості-неузгодженості задоволеності шлюбом подружньої пари. Для нас важливо, що методика побудована на теоретичних уявленнях про щасливі і нещасливі, вдалі і невдалі шлюби, відповідно до моделі якості шлюбу американських дослідників Р. Левіса і Дж. Б. Спанієра. Сама методика, використана нами, є модифікованою Ю. Альошиною, Л. Гозманом і Є. Дубовскою версією тесту Г. І. Лакі, призначеному для вимірювання рівня задоволеності партнерів шлюбом. Опитувальник складається з 16 питань, де, як і в тесті Г.І. Лакі, задоволеність партнерів своїм шлюбом пов'язується із

суб'єктивним рівнем згоди з приводу різноманітних важливих для подружжя проблем спільного життя. Запитання тесту підібрано так, щоб максимально відображати оцінний компонент установки партнерів на шлюб (що, власне, і відображає задоволеність шлюбом).

Опитувальник застосовувався нами індивідуально, досліджувані виконували його протягом 5-10 хв. Результат тесту підраховували шляхом підсумовування балів за відповіді з кожного питання. Рівень задоволеності шлюбом за цим тестом варіювався від 0 до 48.

2. Анкета «Причини незадоволеності стосунками» С. Духновського.

Анкету «Причини незадоволеності стосунками» С. Духновського ми використовували для вивчення причин незадоволеності подружніх партнерів один одним. В анкеті випробуваним пропонується 31 питання з переліком причин незадоволеності подружніми відносинами. Під час використання анкети, для вивчення причин незадоволеності стосунками, ми пропонували досліджуваним оцінити за семибальною шкалою незадоволення міжособистісними стосунками із подружнім партнером і записати вибраний бал у вільній клітинці справа. При цьому не можна було пропускати жодного пункту анкети. Також ми пропонували досліджуваним доповнити цей перелік.

Серед важливих причин незадоволення стосунками виділимо небажання вирішувати виникаючі проблеми, надмірну скритність партнера, невміння обертати дрібні сварки в жарти, зниження інтенсивності почуттів, втому, недовіру з боку партнера, завищені (нереальні) вимоги до випробуваного, незадоволення сексуальними стосунками, зраду з боку партнера, нестачу уваги до випробуваного, нестачу часу, проведеного разом, перенесення проблем з інших сфер життя на стосунки, надмірну зайнятість кар'єрою (зануреність в роботу), нестабільність стосунків, нестачу почуття гумору, відсутність позитивних емоцій при перебуванні разом, надмірну турботу про випробуваного, наявність недомовленості в стосунках, переживання відсутності духовної близькості (почуття спільності), відсутність інтересу до проблем випробуваного, часту перевірку один одного «на наявність почуттів», невиконання обіцянок, занудство, нетерпимість до недоліків партнера, велику кількість у нього (у неї)

прихильників (прихильниць), небажання йти на поступки втручання інших людей в стосунки (батьків, колег по роботі, навчанню), прояви безвідповідальності, втрату партнером своєї індивідуальності, несумісність характерів, ревності.

3. «Опитувальник прив'язаності до близьких людей» авторів Н. Сабельникової, Д. Каширського.

Опитувальник використовувався для вивчення прив'язаності подружніх партнерів один до одного. Важливо, що цей опитувальник має досить високу валідність і надійність, показує передбачувані взаємозв'язки з іншими, які можна зіставити з занепокоєнням та уникненням індивідуально-психологічних характеристик. Опитувальник застосовувався нами індивідуально, під час його використання досліджуваному пропонували інструкцію: «Подані твердження пов'язані із Вашим відношенням до чоловіка/дружини. Нас цікавить узагальнений досвід відносин з цією людиною, а не те, що може статися у тому чи іншому випадку. Вкажіть власний ступінь згоди-незгоди з кожним з тверджень. Запишіть свою відповідь в спеціально відведеному місці. При відповіді на питання користуйтеся 7-бальною шкалою».

4. «Методика діагностики міжособистісних відносин» Т. Лірі.

Методика Т. Лірі використовувалася нами для вивчення міжособистісних відносин подружніх партнерів. За її допомогою виявляли переважаючий тип ставлення до подружнього партнера в самооцінці та взаємооцінці. При цьому у дослідженні міжособистісних відносин виділяли два чинники: домінування-підпорядкування й дружелюбність-агресивність. Саме дані фактори визначають загальне враження про подружнього партнера у процесах міжособистісного сприйняття. Опитувальник містить 128 оціночних суджень, з яких в кожному з 8 типів відносин утворюються 16 пунктів, упорядкованих за висхідною інтенсивністю. При обробці підраховували кількість відносин кожного типу.

Під час використання методики Т. Лірі, ми пропонували досліджуваним інструкцію: «Вам будуть представлені судження, які стосуються характеру людини, її взаємин із оточуючими людьми. Уважно прочитайте кожне твердження і оцініть, чи відповідає воно Вашому баченню про себе. Позначте на

бланку відповідей знак « +» навпроти номерів таких визначень, які відповідають Вашому баченню про себе, і знак «-» навпроти номерів таких тверджень, які не відповідають Вашому баченню про себе. Намагайтеся бути щирим. Якщо відсутня повна впевненість, знак «+» не ставте.

Після оцінювання свого дійсного Я знову прочитайте всі судження й відмітьте ті з них, які відповідають Вашому баченню про те, яким Вам, на Вашу думку, варто було б бути в ідеалі».

Далі ми пропонували досліджуваним додаткову інструкцію: «Так само, як і в першому варіанті, дайте оцінку особистості Вашого подружнього партнера: 1. «Мій подружній партнер, такий, котрий він є насправді»; 2. «Мій ідеал подружнього партнера»).

Методика була представлена досліджуваним списком (за алфавітом). У результаті ми проводили аналіз особистісного профілю досліджуваних – визначали у них типи ставлення до подружнього партнера. Підрахунок балів проводили окремо для кожної людини. Показником порушення відносин з подружнім партнером була різниця між уявленнями про нього і бажаним образом партнера. В цілому інтерпретація даних ґрунтувалася на переважанні одних показників над іншими і у меншій мірі – на абсолютних величинах.

Аналізу, в результаті використання методики Т. Лірі, підлягали такі типи міжособистісних стосунків:

I. Авторитарний. 13-16 – подружній партнер має владний, деспотичний характер, вид сильної особистості, яка лідирує в всіх видах групової діяльності. Всіх наставляє, повчає, в всьому прагне покладатися на свою думку, не уміє приймати поради інших. Подружній партнер відзначає дану владність, але визнає її. 9-12 – домінантний, компетентний, енергійний, авторитетний лідер, успішний в справах, любить давати поради, потребує поваги. 0-8 – упевнена в собі особа, але не обов'язково лідер, завзятий та наполегливий.

II. Егоїстичний. 13-16 – подружній партнер прагне бути над усіма, але одночасно відсторонений від всіх, самозакоханий, розважливий, незалежний, себелюбний. Проблеми перекладає на оточуючих, сам відноситься до них дещо

відчужено, самовдоволеній, хвалькуватій, зарозумілій. 0-12 – егоїстичні якості, орієнтація на себе, схильність до суперництва.

III. Агресивний. 13-16 – подружній партнер жорсткий та ворожий по відношенню до оточуючих, різкий, жорсткий, агресія може доходити до асоціальності. 9-12 – вимогливий, відвертий, строгий, прямолінійний і різкий в оцінці інших, непримиренний, схильний в всьому звинувачувати оточуючих, іронічний, глузливий, дратівливий. 0-8 – завзятий, впертий, наполегливий.

IV. Підозрілий. 13-16 – подружній партнер відчужений по відношенню до світу, підозрілий, образливий, схильний до сумніву, злопам'ятний, незадоволений. 9-12 – подружній партнер критичний, нетовариський, відчуває труднощі у інтерперсональних контактах через невпевненість у собі, підозрілість та страх поганого ставлення, розчарований в людях, потайний, замкнутий, скептичний, свій негативізм проявляє в вербальній агресії. 0-8 – критичний по відношенню до усіх соціальних явищ і оточуючих людей.

V. Підпорядкований. 13-16 – подружній партнер покірний, схильний до самоприпинення, слабовільний, схильний поступатися, ставить себе на останнє місце, засуджує себе, пасивний, прагне знайти опору в сильнішому. 9-12 – подружній партнер сором'язливий, лагідний, ніяковіє, схильний підкорятися сильнішому. 0-8 – подружній партнер скромний, боязкий, поступливий, стриманий, не має власної думки, слухняно виконує свої обов'язки.

VI. Залежний. 13-16 – подружній партнер різко невпевнений в собі, має нав'язливі страхи, побоювання, тривожиться із будь-якого приводу, тому залежний від оточуючих, від чужої думки. 9-12 – подружній партнер боязливий, слухняний, безпорадний, не уміє проявити опір, щиро вважає, що оточуючі завжди праві. 0-8 – подружній партнер конформний, спокійний, очікує допомоги й порад, довірливий, схильний до захоплення оточуючими, ввічливий.

VII. Доброзичливий. 9-16 – подружній партнер доброзичливий та люб'язний з усіма, орієнтований на прийняття й соціальне схвалення, прагне задовольнити вимоги усіх, «бути хорошим» для всіх без врахування ситуації, прагне до мети мікрогруп, має розвинені механізми витіснення й придушення, емоційно лабільний (істероїдний вид характеру). 0-8 – подружній партнер

схильний до співпраці, кооперації, гнучкий і компромісний при розв'язанні проблем і в конфліктних ситуаціях, прагне бути в згоді з думкою оточуючих, свідомо конформний, слідує умовам, правилам і принципам «хорошого тону» в відносинах з людьми, ініціативний ентузіаст в досягненні цілей групи, прагне допомагати, відчувати себе у центрі уваги, заслужити визнання й любов, товариський, проявляє дружелюбність у відносинах.

VIII. Альтруїстичний. 9-16 – подружній партнер гіпервідповідальний, завжди приносить у жертву свої інтереси, прагне допомогти й співчувати всім, нав'язливий у своїй допомозі й занадто активний по відношенню до оточуючих, сприймає на себе відповідальність за інших (може бути лише зовнішня «маска», що приховує індивідуальність протилежного типу). 0-8 – відповідальний відносно людей, делікатний, м'який, добрий, емоційне відношення до людей проявляє у співчутті, симпатії, турботі, ніжності, уміє підбадьорити і заспокоїти оточуючих, безкорисливий та чуйний.

5. «Шкала диференційної оцінки відносин» А. Волкової.

Використання шкали диференційної оцінки відносин А. Волкової дала змогу визначити ступінь «теплоти» відносин з подружнім партнером. Ми пропонували досліджуваним таку інструкцію: «Перед вами шкала для опису ваших стосунків з чоловіком даний час. Йдеться не про вас, не про вашого подружнього партнера, але про відносини, які існують між вами. На бланку подано пари протилежних слів. Розглядайте кожну пару окремо, відзначивши один із стовпчиків – ступінь виразності певної якості у відносинах. Спочатку вирішіть, до якого полюса можна віднести ваші відносини, наприклад: швидше теплі, чи холодні. Потім відзначте цифру, яка відповідає ступеню виразності, наприклад: 3 – дуже теплі, 2 – теплі, 1 – швидше за теплі, ніж холодні, 0 – не можу вирішити. Так само, якщо ви віднесли відповідь до іншого полюсу».

6. «П'ятифакторний опитувальник особистості».

Цей опитувальник застосовували для діагностики особистісних якостей подружжя. Використовували опитувальник, який ґрунтується на створеній Дж. Ховардом, П. Медіною та Ж. Ховард компактній шкалі («Локатор великої п'ятірки») і адаптований Л. Бурлачуком та Д. Корольовим. Опитувальник

ґрунтується на п'ятифакторній моделі особистості. Ми пропонували досліджуваним таку інструкцію: «В кожному рядку окресліть колом такий бал, котрий найбільшою мірою відображає співвідношення поміж протилежними за сенсом характеристиками, що характеризує Вас. Користуйтеся всім діапазоном оцінок. Над запитанням довго не розмірковуйте, оскільки правильних або неправильних відповідей немає». Проведення шкали в індивідуальній формі вимагало від досліджуваних лише 2-3 хв.

Аналізу, в результаті використання методики Л. Бурлачука та Д. Корольова, підлягали такі великі фактори:

1. Негативна емоційність, або нейротизм – проявляється у чутливості подружнього партнера до стресогенних ситуацій. На одному полюсі даного фактору знаходяться «реактивні» особи, які відрізняються легкістю появи негативних емоцій. Вони відчують значну кількість негативних хвилювань, тривожні, дратівливі, схильні до поганого настрою, схильні усе бачити в чорному світлі, в тому числі, менш задоволені життям, аніж інші люди. На іншому полюсі знаходяться подружні партнери, які мають тенденцію ставитися до життя більш раціонально та спокійно. Вони здаються незворушними, їх наче не хвилюють події, що відбуваються навколо. Особи, котрі знаходяться посередині, наділені як емоційною стійкістю, і реактивністю.

2. Екстраверсія – проявляється у спрямованості подружнього партнера на зовнішній або внутрішній світ. Екстраверти виділяються комунікабельністю, активністю, різкістю, пошуком нової потужної зовнішньої стимуляції. Вони схильні до лідерства у подружніх взаєминах, більш фізично та вербально активні, дружелюбні, веселі, оптимістичні. Інтровертам характерна закономірність до незалежності, самотійності, індивідуалізм. Поміж двома описаними полюсами знаходиться амбіверт, особа, здатна як до життя в стані ізоляції, так й до активної діяльності в соціумі.

3. Відкритість досвіду – проявляється у відкритості, сприйнятливості подружнього партнера до будь-якого виду знань, навичок. Тут є інтерес як до внутрішнього світу індивідуальності, так і до того, що відбувається в зовнішньому світі. Відкриті до досвіду особи мають широкі інтереси, розвинену

фантазію, гнучкий інтелект, оригінальність й естетичну чутливість, їх приваблює все нове, незвичайне. В найширшому значенні їх можливо назвати дослідниками. Вони відкриті задля нових підходів, шляхів вирішення питань, відрізняються схильністю до самоаналізу й рефлексії. Протилежність цим особам становлять закриті до досвіду індивіди. Їх відрізняють обмежені інтереси. Такі особистості у подружніх взаєминах сприймаються як пересічні, «зручні» й консервативні. Посередині особи, які можуть з інтересом ставитися до подружнього партнера, але вважають постійне вивчення себе та партнера стомлюючим.

4. Схильність до згоди – проявляється у рівні соціоцентризму (альтруїзму). На одному полюсі розташовується «конформіст», схильний підпорядковувати особисті потреби потребам сім'ї; він швидше приймає норми сім'ї, ніж наполягає на власних принципах. Гармонійні відносини з партнером для нього більш важливі, ніж відстоювання особистої думки. Дану межу також називають «приємним характером», що проявляється у довірі до людей, доброзичливості, уникненні конфліктів. Людина, що «кидає виклик», більше зайнята своїми принципами та потребами, ніж інтересами сім'ї, вона слідує за своїм внутрішнім голосом, вирізняється схильністю створювати проблеми для інших, деякою агресивністю, інколи байдужістю, жорсткістю, ворожістю до інших. Посередині «особа, яка веде переговори», здатна переходити від керування сімейною ситуацією до підкорення її вимогам.

5. Добросовісність – виражає ступінь свідомого контролю з боку подружнього партнера за своєю поведінкою й діяльністю. Один його полюс представлений певними якостями, як рівень самовладання, завзятість, організованість, дисциплінованість, відповідальність, ретельність, точність у роботі, орієнтацією на завдання. Всі дані риси сприяють зосередженню особи на особистісних та професійних цілях. В результаті виникає «сфокусована», односпрямована особистість. Зазвичай такий індивід багато працює, спрямований на кар'єру. Інший полюс представлений «мінливою» людиною, котра легко відволікається, неорганізована, неочікувана, любить експериментувати, мало зосереджена на меті, часто є гедоністом і в цілому

володіє низьким рівнем цілеспрямованої поведінки. Така особа гнучка, легко кидає почату справу, так само легко захоплюється іншими поглядами, справами чи людьми. Вона слабо контролює власні імпульси. Посередині – «збалансований» індивід, який поєднує тенденції сталості та мінливості. Така людина володіє як якостями задля того, щоб стабілізувати діяльність «мінливих», не викликаючи в них відчуження, так і здатністю позбавити «сфокусованих» осіб від втрати перспективних можливостей.

7. Питання для діагностики розподілу влади в подружжі, сформовані на основі питань, застосованих в дослідженні A Longitudinal Examination of Women's Perceptions of Marital Power and Marital Happiness in Midlife Marriages Carly D. L. LeBaron, Richard B. Miller & Jeremy B. Yorgason

Для діагностики у досліджуваних особливостей домінування – підкорення у подружжі використано методику, яка складається із 7 питань. З її допомогою виявляли відносини залежності, домінування, самотійності, рівності, відповідальності та ін. Випробуванім пропонували інструкцію: «Перед Вами шкала задля опису Ваших відносин із подружнім партнером в цей момент часу. Відмітьте свою відповідь у спеціально відведеному місці. При цьому використовуйте 5-бальною шкалою».

Отже, підібраний діагностичний інструментарій для емпіричного вивчення психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами охоплює три групи методик: пов'язані з дослідженням задоволеності подружніми відносинами («Тест задоволеності шлюбом» Ю. Альшиної; анкета «Причини незадоволеності стосунками» С. Духновського); пов'язані з дослідженням соціальних якостей подружніх відносин: «Опитувальник прихильності до близьких людей» авторів Н. Сабельникової, Д. Каширського, «Методика діагностики міжособистісних відносин» Т. Лірі; «Шкала диференціальної оцінки відносин» (А. Волкова), «Шкала опису відносин подружжя»; пов'язані з особистістю членів подружжя («П'ятифакторний опитувальник особистості» Л. Бурлачука). Визначений інструментарій дав змогу детально дослідити специфіку психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами.

3.2. Результати емпіричного дослідження психологічних рис подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми взаєминами

Кореляційний аналіз:

Із метою встановлення зв'язку між психологічними рисами подружніх партнерів і задоволеністю подружніми відносинами по шкалах окремих методик було здійснено кореляційний аналіз за критерієм Пірсона (Додаток А).

В групі досліджуваних виявлено, що задоволеність шлюбом прямо корелює (при $p < 0,05$) з екстраверсією, зі схильністю до згоди, з добросовісністю, з дружелюбністю та альтруїстичністю, а також обернено корелює з агресивністю, підозріливістю та уникненням як параметром прив'язаності (Табл. А.1). На основі встановлених взаємозв'язків бачимо, що екстраверти більше задоволені подружніми стосунками, люди, які не конфліктні, схильні до згоди, здатні поставити чийсь інтереси вище своїх – більше задоволені своїм шлюбом. Люди, які приязні, компанійські, добросовісні, більше організовані, наполегливі, сумлінні та чесні при виконанні справ – більше задоволені подорожніми стосунками. Що менше людина схильна до уникнення в стосунках (людина більш відкрита, довірлива) то більше вона задоволена подружніми стосунками. А люди, які агресивні, конфліктні, ворожі, увесь час підозрюють інших у якихось негативних вчинках, не довіряють – такі люди менше задоволені подружнім життям (Рис. 3.3).

Рис. 3.3. Вплив психологічних якостей подружніх партнерів

на задоволеність шлюбом

В групі досліджуваних виявлено (при $p < 0,05$), що показники незадоволеності шлюбом: небажання партнера вирішувати проблеми, які виникають обернено корелює з добросовісністю та егоїстичністю; невміння партнера обертати дрібні сварки в жарти обернено корелює з альтруїстичністю та прямо корелює із уникненням; зниження інтенсивності почуттів у стосунках прямо корелює з уникненням; втома партнера, яка заважає стосункам прямо корелює з уникненням та хвилюванням (показниками прив'язаності) та з нейротизмом; завищені (нереальні) вимоги з боку партнера прямо корелюють із уникненням; незадоволення сексуальними стосунками прямо корелює з підпорядкованістю та уникненням; брак уваги до мене з боку партнера прямо корелює з нейротизмом та підпорядкованістю; брак часу, який подружжя проводить разом, обернено корелює з егоїстичністю та прямо корелює із підпорядкованістю; надмірна зайнятість партнера кар'єрою (зануреність в роботу) обернено корелює з егоїстичністю та прямо корелює із підпорядкованістю; нестабільність стосунків (то все добре, то все погано) прямо корелює з підпорядкованістю та хвилюванням; нерозуміння партнером мого почуття гумору прямо корелює з домінантністю та уникненням; відсутність позитивних емоцій, коли знаходимось поруч прямо корелює з уникненням; надмірна турбота про мене з боку партнера прямо корелює з хвилюванням (показником прив'язаності); присутність недоговореності в стосунках прямо корелює із підпорядкованістю; переживання відсутності духовної близькості (почуття спільності) прямо корелює з нейротизмом та підпорядкованістю; часта перевірка один одного «на почуття» прямо корелює з агресивністю; невиконання партнером обіцянок прямо корелює з нейротизмом, підпорядкованістю та хвилюванням; занудство партнера, нетерпимість партнера до недоліків прямо корелюють із агресивністю та уникненням; велика кількість прихильників (чи прихильниць) у партнера обернено корелює із добросовісністю та прямо корелює з агресивністю; небажання партнера йти на поступки обернено корелює з добросовісністю; безвідповідальність партнера обернено корелює із добросовісністю та прямо корелює з підпорядкованістю і

хвилюванням; втрата партнером своєї індивідуальності прямо корелює з агресивністю, підпорядковуваністю та хвилюванням; несумісність характерів прямо корелює з уникненням; а ревності з боку партнера прямо корелюють із домінантністю, агресивністю, підозріливістю та хвилюванням.

Ця кореляція показників незадоволеності шлюбом із якостями подружніх партнерів свідчить про те, що недобросовісні люди не мають бажання вирішувати проблеми, не бажають йти на поступки, безвідповідальні, агресивні люди ревнують, не теплять недоліків, перевіряють партнерів на почуття, підпорядковані люди відчують брак уваги, незадоволені сексуальними відносинами, підозріливі люди підозрюють партнера у стосунках з кимось іншим, ревнують – свідчить, що володіння негативними якостями приводить до незадоволеності шлюбом, а володіння позитивними якостями приводить до задоволеності подружніми стосунками.

На нашу думку, виявлені зв'язки між задоволеністю шлюбом та психологічними якостями, свідчать про те, що в залежності від того якими якостями володіє людина, залежить її задоволеність подружніми стосунками.

Також в досліджуваній групі виявлено, що задоволеність шлюбом прямо корелює з дружелюбністю відносин, доброзичливою атмосферою в стосунках та обернено корелює (при $p < 0,01$) з віком подружнього партнера, з віком опитуваного, з тривалістю шлюбу, з кількістю дітей та з віком дітей. На основі встановлених взаємозв'язків бачимо, що чим молодші люди в парі тим більша задоволеність подружнім життям, що більше дітей і що більша тривалість подружнього співжиття то менше подружні партнери задоволені подружнім життям, що старші діти, відповідно, то довше люди в шлюбі і тому менше задоволення подружнім життям.

В групі досліджуваних можна проаналізувати причини незадоволеності шлюбом – із задоволеністю шлюбом обернено корелюють такі причини (значущі при $p < ,01$): небажання партнера вирішувати виникаючі проблеми; невміння обертати дрібні сварки в жарти; зниження інтенсивності почуттів; втома; недовіра з боку партнера; завищені вимоги партнера; незадоволення сексуальними стосунками; недолік уваги; перенесення проблем з інших сфер

життя на стосунки; нерозуміння почуття гумору; відсутність позитивних емоцій, знаходячись поруч; присутність недовдоволеності в стосунках; переживання відсутності духовної близькості (почуття спільності); відсутність інтересу до проблем партнера; занудство; нетерпимість до недоліків партнера; небажання йти на поступки; втрата партнером своєї індивідуальності; несумісність характерів.

Такі показники як: подружній партнер намагається домінувати та контролювати свого подруга; подружній партнер очікує, що його подруг буде в ролі залежного/залежної; в більшості ситуацій, які стосуються подружнього життя, подружній партнер діє на власний розсуд; в подружжі рішення приймає партнер без узгодження з іншим обернено корелюють із задоволеністю шлюбом. Такі результати свідчать про те, що неузгодженість рішень з партнером, домінантна позиція партнерів обернено корелює із задоволеністю подружнім життям. Тобто такі люди, які домінують в стосунках, які не враховують думку партнера не задоволені стосунками.

А такі показники як: подружній партнер поводить себе з іншим як з рівним/рівною; в подружніх відносинах подружній партнер має можливість відстояти свої інтереси прямо корелюють із задоволеністю шлюбом, що свідчить про те, що такими якостями володіють люди, які можуть вислухати, які враховують думку партнера. Такі люди мають повагу до партнера та його думок, що прямо корелює із задоволеністю подружнім життям.

Порівняльний аналіз:

Було проведено порівняльний аналіз за t-критерієм Ст'юдента (Додаток Б), порівняно психологічні якості жінок та чоловіків (Табл Б.1).

Одержані результати засвідчили, що у групі жінок яскравіше виражені: нейротизм (відповідно $M1 = 17,2$ та $M2 = 14,2$; $t\text{-value} = 5,04$; $p = 0,000002$), схильність до згоди ($M1 = 18,8$ та $M2 = 17,3$ $t\text{-value} = 2,42$; $p = 0,017$), підпорядковуваність ($M1 = 4,79$ та $M2 = 3,19$; $t\text{-value} = 3,13$; $p = 0,002$), дружелюбність ($M1 = 4,81$ та $M2 = 3,52$; $t\text{-value} = 2,50$; $p = 0,014$) та альтруїстичність ($M1 = 4,64$ та $M2 = 2,80$; $t\text{-value} = 2,78$; $p = 0,006$), ніж у групі чоловіків. А також одержані результати показали, що у групі чоловіків яскравіше

виражені егоїстичність (відповідно $M1 = 3,60$ та $M2 = 4,49$; $t\text{-value} = -2,05$; $p = 0,042$) та уникнення (як параметр такої якості як прив'язаність) (відповідно $M1 = 38,32$ та $M2 = 47,47$; $t\text{-value} = -3,66$; $p = 0,0004$), ніж в групі жінок.

Виявлено, що серед жінок спостерігається вищий рівень нейротизму, «потреби підпорядкування» (показники за шкалами схильність до згоди, підпорядковуваність, альтруїстичність), дружелюбності та нижчий рівень егоїстичності, уникнення. Тобто ми бачимо, що жінки відрізняються легкістю виникнення негативних емоцій. Вони відчують значну кількість негативних переживань, тривожні, дратівливі, схильні до поганого настрою, проте негативна емоційність може протидіяти високим інтелектуальним досягненням. Жінки схильні підпорядковувати особисті потреби потребам чоловіка, сім'ї, вони швидше все приймають, ніж наполягають на власних принципах, відповідно в них слабо виражена егоїстичність. Для жінок більш важливі гармонійні відносини в сім'ї, а їхня дружелюбність є показником прагнення до встановлення доброзичливих подружніх відносин. Жінки менше схильні до уникнення, вони більше прив'язані до подружнього партнера, більше хочуть контакту і більше йдуть на контакт, що не менш важливо у подружніх стосунках (Рис. 3.4).

Рис. 3.4. Психологічні якості, за якими відрізняються чоловіки та жінки

Також у досліджуваній групі, виходячи зі значущих даних, окрім порівняння психологічних якостей, виявлено, що переважно чоловіки старші, ніж жінки, хоча різниця у віці між подружніми партнерами незначна. Ще виявлено, що жінки рідше бувають не задоволені тим як чоловік виконує домашні обов'язки, а чоловіки частіше не задоволені тим як дружина виконує домашні обов'язки. Серед причин жінок більше хвилює і частіше є причиною незадоволення: небажання партнера вирішувати проблеми, які виникають; зниження інтенсивності почуттів у стосунках; брак часу разом; надмірна зайнятість партнера кар'єрою (зануреність в роботу); безвідповідальність партнера. Порівняльний аналіз нам показує, що чоловіки беруть на себе більшу відповідальність за сім'ю та її членів. Загалом жінки та чоловіки за задоволеністю подружніми відносинами не відрізняються, а за окремими параметрами відрізняються.

Багатофакторний експлораторний аналіз:

За допомогою багатофакторного експлораторного аналізу (Додаток В) з емпіричних даних було виокремлено сім латентних факторів (Табл. В.1) за критерієм кам'яного осипу (Рис. В.1) можемо описати шість таких факторів:

I фактор – «нерівність» – сформовано такими показниками як недобросовісність, незадоволеність шлюбом, недружелюбність відносин, «мій подружній партнер намагається домінувати наді мною та контролювати мене», «мій подружній партнер очікує, що я буду в ролі залежного/залежної», «мій подружній партнер поводить ся із мною як з рівним/рівною» - обернений показник, «в подружніх відносинах я маю можливості відстояти свої інтереси» - обернений показник. Недобросовісність та незадоволеність шлюбом прямо корелює з недружелюбністю відносин та з показниками панування у відносинах, тобто подружні партнери, які не є дружніми у відносинах, які хочуть бути головними в подружжі не можуть бути задоволені шлюбом. Цікаво, що показник «мій подружній партнер намагається домінувати наді мною та контролювати мене» не корелює з показниками підпорядкованості та домінантності. У даному факторі не показано зв'язків між особистісними якостями і задоволеністю шлюбом, причинами незадоволеності.

II фактор – «підпорядковування» – сформовано такими особистісними якостями як схильність до згоди, підпорядкованість, залежність, дружелюбність та альтруїстичність. У межах цього фактора високим, порівняно із іншими, є показник за шкалою альтруїстичності ($Ml = 0,873$). Схильність до згоди прямо пов'язана з підпорядкованістю, залежністю, дружелюбністю та альтруїстичністю. Даний фактор об'єднує якості підпорядковування, тобто подружній партнер, який схильний до згоди буде ставити вище принципи другого партнера, буде залежним та схильним підпорядковуватись, а також буде дружнім у відносинах.

III фактор – «корисливість та ворожість» – сформовано такими особистісними якостями як домінантність, егоїстичність, агресивність, підозріливість. У межах цього фактора високим, порівняно із іншими, є показник за шкалою агресивності ($Ml = 0,830$). В цьому факторі об'єдналися якості корисливості та ворожості, відповідно, якщо особа домінує в стосунках то вона егоїстична, а також, якщо особа підозрілива то вона здатна агресивно ставитись до іншої. Цікаво, що домінантність особи не корелює з домінантністю в стосунках (особа приймає рішення без узгодження з партнером).

IV фактор – «тривожність» – сформовано такими показниками як стать, нейротизм, хвилювання. У межах цього фактора високим, порівняно із іншими, є обернений показник за шкалою нейротизму ($Ml = 0,844$). Стать обернено пов'язана з нейротизмом та хвилюванням як показником прив'язаності.

V фактор – «закритість» – сформовано такими показниками як екстраверсія, схильність до згоди, відкритість досвіду, які обернені. В межах цього фактора високим, порівняно з іншими, є обернений показник за шкалою відкритості до досвіду ($Ml = 0,794$).

VI фактор – «задоволеність» – сформовано такими показниками як задоволеність шлюбом, дружелюбність відносин, уникнення, «в більшості ситуацій, які стосуються подружнього життя, я дію на власний розсуд», «в нашому подружжі рішення приймає мій партнер без узгодження зі мною». В межах цього фактора високим, порівняно з іншими, є обернений показник за шкалою «в більшості ситуацій, які стосуються подружнього життя, я дію на

власний розсуд» ($M1 = 0,743$). Задоволеність шлюбом обернено пов'язана з уникненням, тобто що менше уникнення то більша задоволеність. Задоволеність шлюбом прямо пов'язана з узгодженням рішень. Даний фактор нам показує, що для задоволеності подружніми відносинами подружнім партнерам важливо не уникати один одного та узгоджувати рішення.

Одержана багатофакторна модель пояснює 71,44 % розсіювання даних. Решта дисперсій обумовлено випадковими впливами, котрі в даній моделі не розглядаються (Табл. В.2).

Кластерний аналіз:

З допомогою кластерного аналізу (техніка дерево кластеризації) емпіричних даних (показника задоволеності шлюбом) з 51 пари було виділено чотири кластери (Рис. 3.2).

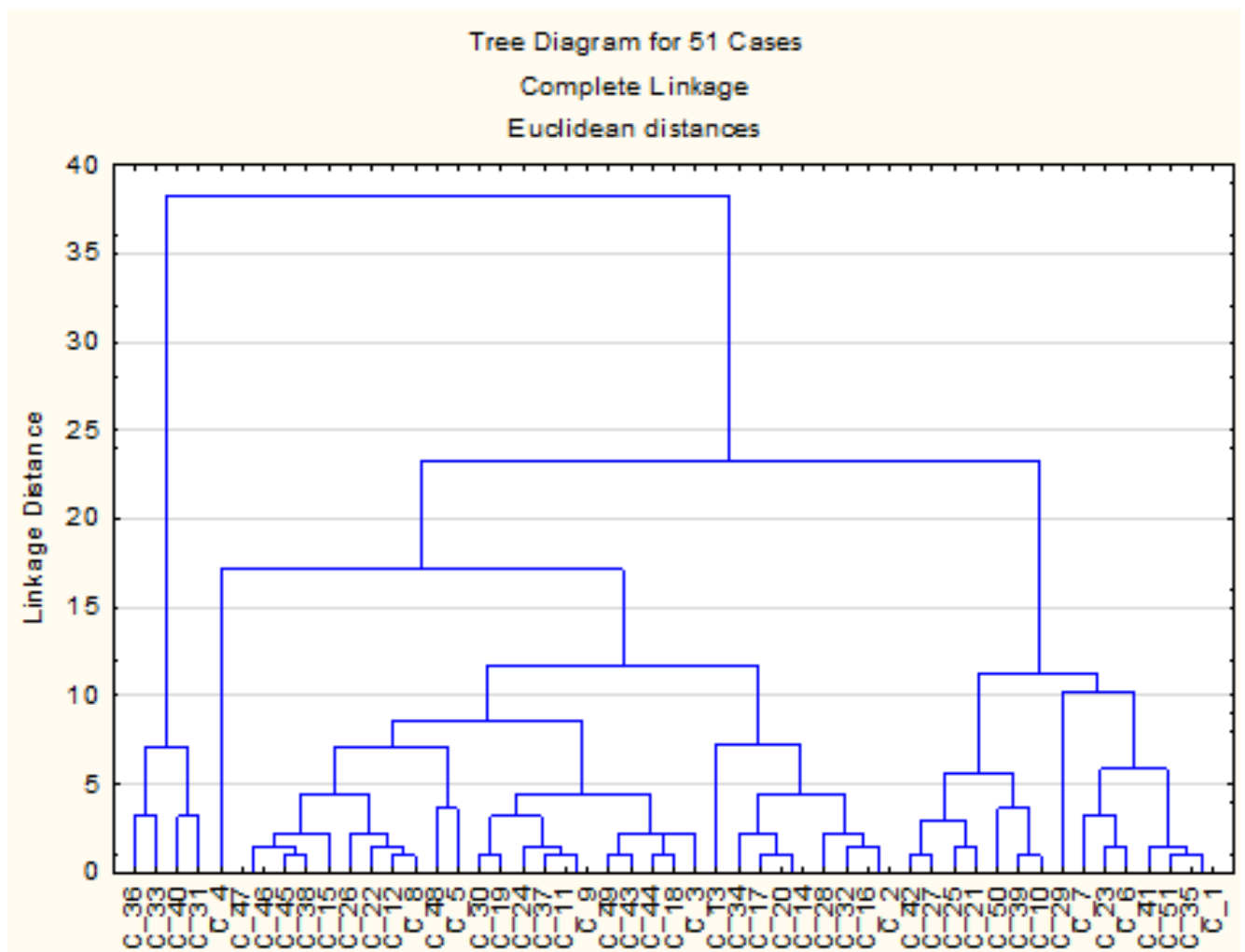

Рис. 3.2. Дерево кластеризації (51 пара)

Одна пара виділилась в окремий кластер, ми не можемо порівнювати одну пару з групами де є більше осіб, тому ми її вилучили з бази, з якою ми працювали. Ця пара має велику різницю між задоволеністю шлюбом жінки та задоволеністю шлюбом чоловіка. Подружнім партнерам по 27 років, обоє за освітою магістри, у шлюбі разом 34 місяці (2 роки та 10 місяців), мають одну дитину (хлопчика), якій ще немає одного року, жінка знаходиться в декреті. За результатами дослідження бачимо, що у жінки вищий рівень задоволеності шлюбом, а чоловіка – нижчий, жінка в загальному задоволена шлюбом, а чоловік, перебуваючи в шлюбі, не задоволений сексуальними стосунками, не задоволений тим, що дружина не виконує обіцянок, не бажає йти на поступки, не приділяє йому достатньо уваги. Такий результат нам показує, що жінка, знаходячись в декреті, себе комфортно почуває і присвячує всю себе дитині, коли, в той момент, чоловік відчуває брак уваги зі сторони дружини.

Після вилучення даної пари ми проробили ще раз кластерний аналіз (метод дерево кластеризації) емпіричних даних (показника задоволеності шлюбом) з 50 пар і у нас виділилось три кластери (Рис. 3. 3).

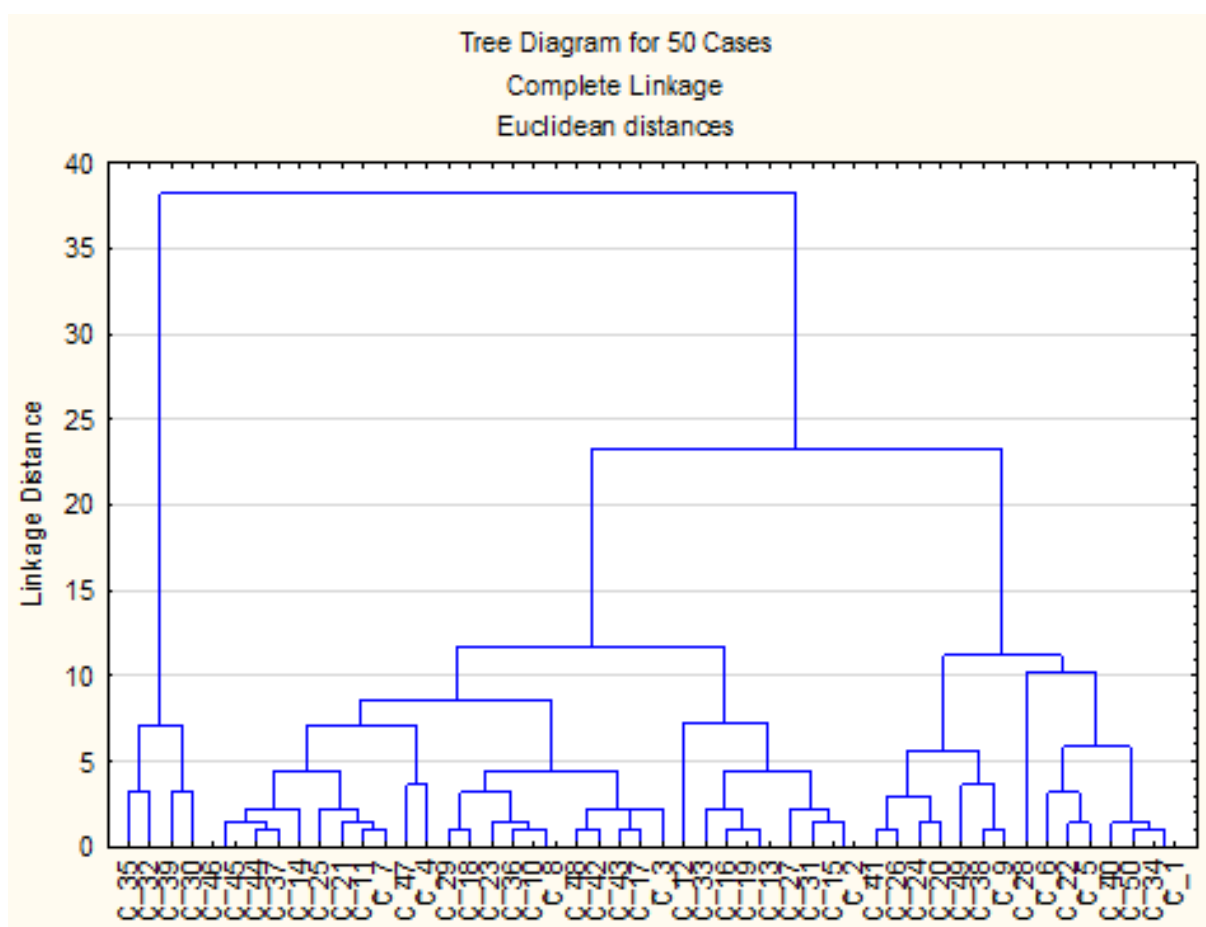

Рис. 3.3. Дерево кластеризації (50 пар)

За допомогою кластеризації методом k-середніх (бачимо, що показники середніх по кластерах відповідають нашому другому дереву кластеризації, де вже вилучена одна пара) добре видно як сформовано три кластера з нижчим, середнім та вищим рівнем задоволеності шлюбом обома партнерами (рис. 3.4).

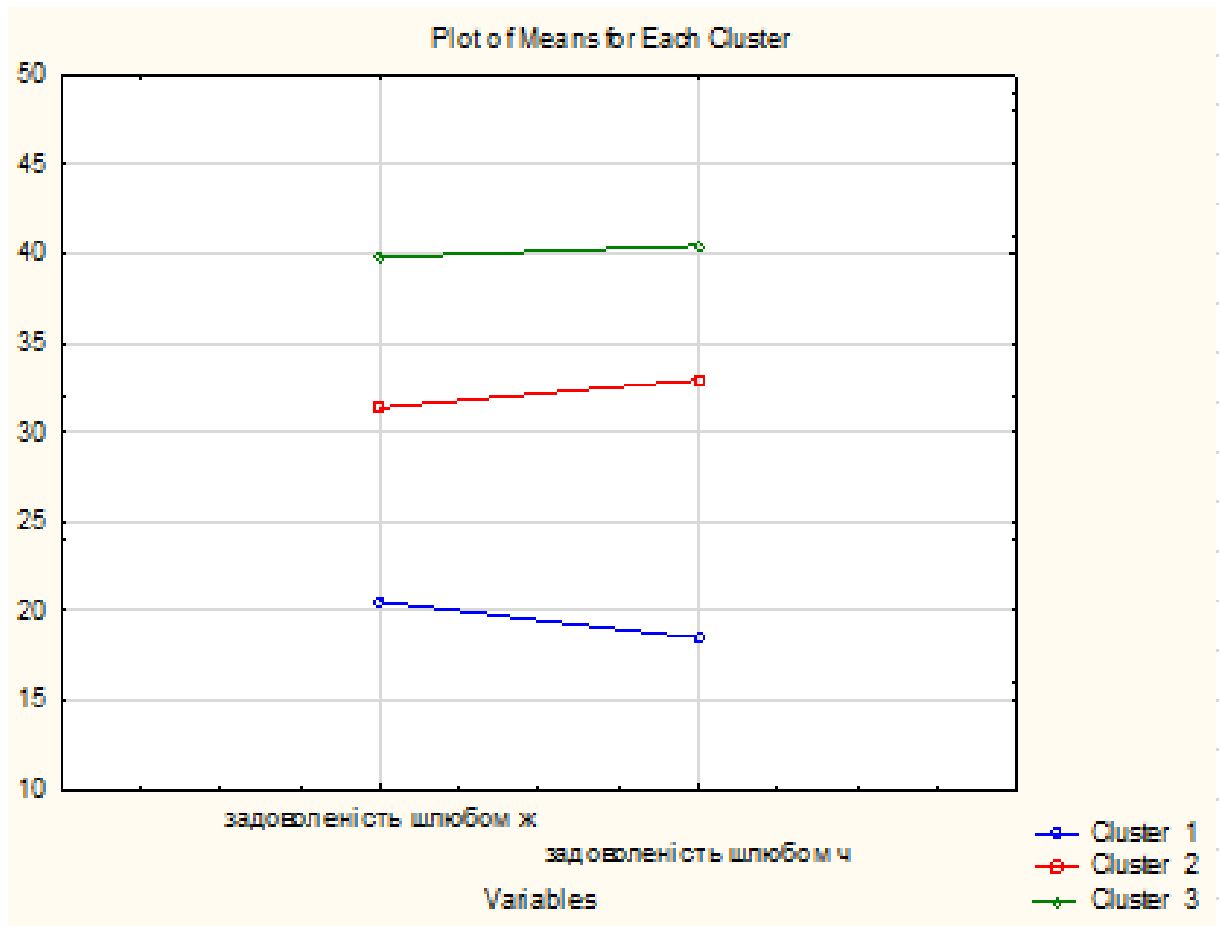

Рис. 3.4. Кластеризація методом k-середніх (50 пар)

До першого кластера увійшли 8 досліджуваних (4 пари), до другого – 60 (30 пар), до третього – 32 (16 пар).

Ми застосували непараметричні критерії порівняльного аналізу: критерій Краскела-Уоліса і медіанний тест χ^2 Пірсона.

Описано відмінності, які виявлені між кластерами за критерієм Краскела-Уоліса. За окремими змінними не виявлено відмінностей за критерієм Краскела-Уоліса, проте виявлено відмінності за критерієм χ^2 Пірсона.

Висновки до розділу 3

Групу досліджуваних склали 104 особи, котрі перебували у цивільному шлюбі, різного віку, статі, освіти, з різним стажем перебування у шлюбі та ін. Для емпіричного вивчення психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами підібрано три групи методик: перша група методик пов'язана з вивченням загальної задоволеності подружніми відносинами («Тест задоволеності шлюбом» Ю. Альошиної; анкета «Причини незадоволеності стосунками» С. Духновського); друга група методик пов'язана з вивченням соціальних якостей подружніх відносин: «Опитувальник прихильності до близьких людей» Н. Сабельникової, Д. Каширського, «Методика діагностики міжособистісних відносин» Т. Лірі; «Шкала диференціальної оцінки відносин» (А. Волкова), «Шкала опису відносин подружжя»); третя група методик пов'язана з особистістю членів подружжя («П'ятифакторний опитувальник особистості» Л. Бурлачука). Визначений інструментарій дав змогу детально дослідити специфіку психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами.

Встановлено зв'язки між якостями і задоволеністю подружнім життям. Виділено пари з різним рівнем задоволеності подружніми стосунками. Шляхом зіставлення встановлено якості подружніх партнерів, якими вирізняються пари з вищою задоволеністю подружнім життям.

ВИСНОВКИ

Дослідження психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами дало можливість зробити такі висновки.

1. Проведено теоретичний аналіз проблеми подружніх відносин, їх типів та особливостей. Подружні відносини визначено як один із видів міжособистісних стосунків, що охоплює систему установок, орієнтацій, очікувань, стереотипів й інших диспозицій, через котрі шлюбні партнери сприймають й оцінюють один одного; як систему складних функціонально-рольових взаємин і ставлень подружніх партнерів один до одного, що виникають у результаті емоційної, особистісно-смислової й статеворольової взаємодії, на основі виконання побутових, сексуальних, психологічних і батьківських функцій. Підґрунтям для виникнення відносин поміж подружжям є суб'єктивні й об'єктивні фактори: почуття симпатії, кохання; фізична близькість; надзвичайна емоційна важливість взаємин для обох індивідів; соціально-економічні (рівень матеріального забезпечення, побутові умови та ін.). Показано, що подружні відносини високого рівня зосереджено на реалізації психотерапевтичної, сексуальної, репродуктивної, виховної, рекреативної, господарсько-економічної та регулятивної функцій. Для забезпечення високого рівня задоволеності подружніми взаєминами необхідна здатність і бажання кожного з подружжя ефективно виконувати вказані функції і завдання. В якості важливих характеристик подружніх відносин виділено соціально-демографічні особливості подружніх партнерів, стаж подружнього життя і приналежність до певного типу сім'ї. Виявлено, що сімейні стосунки формуються при взаємній задоволеності подружніх партнерів подружнім життям.

2. Проаналізовано зміст подружніх відносин партнерів у зв'язку із задоволеністю подружнім життям. Задоволеність подружніми відносинами визначено як складний психологічний ефект взаємодії подружжя у процесі спілкування, що є результатом узгодженості їхньої поведінки, емоційних переживань і взаєморозуміння; як взаємне прийняття подружніх партнерів, ґрунтоване на подібності або взаємній доповнюваності соціально-психологічних

та індивідуально–психологічних якостей. Аналіз досліджень проблеми задоволеності подружніми відносинами дав змогу визначити залежність задоволеності подружніми відносинами від факторів: інтернальність, контактність, гнучкість у спілкуванні, здатність до рефлексії, спрямованість на самоактуалізацію, подружня підтримка, емоційний комфорт, рівень конфліктності, наявність подружньої сумісності, узгодженість ролевих очікувань та ролевих домагань, емоційна близькість, кохання та автономність, спрямованість на особистісний розвиток кожного члена сім'ї, відповідальність кожного із подружжя за стосунки та ін. Важливою ознакою задоволеності подружніми відносинами визначено самопізнання і пізнання іншого, а також спрямованість подружжя на постійний розвиток і саморозвиток.

3. Обґрунтовано соціально-психологічні чинники задоволеності подружніх партнерів подружніми відносинами. Виділено три групи чинників, що впливають на задоволеність подружніми відносинами: перша група чинників пов'язана з соціальними якостями подружжя (задоволеність величиною сукупного сімейного прибутку; задоволеність взаємодією подружжя з найближчим соціальним оточенням); друга група пов'язана з особистістю членів подружжя (задоволеність міжособистісним спілкуванням; задоволеність емоційних потреб у стосунках; задоволеність моральних потреб у стосунках); третя група чинників пов'язана пов'язані зі спільним життям подружжя (задоволеність розподілом побутових обов'язків; задоволеність організацією спільного дозвілля; задоволеність виконанням батьківської ролі партнером). Показано, що рівень задоволеності подружніми відносинами прямо та обернено пов'язаний із психологічними якостями подружніх партнерів.

4. Охарактеризовано психологічні якості подружніх партнерів в контексті задоволеності подружніми стосунками. Психологічні якості подружніх партнерів розглянуто як стійкі індивідуальні психологічні особливості, що проявляються у переживаннях, поведінці, діяльності та істотно впливають на міру задоволеності чи незадоволеності шлюбом. Виділено три групи психологічних якостей, які впливають на задоволеність подружніми відносинами: група соціальних якостей подружніх відносин (відкритість до

досвіду, прив'язаність, добросовісність, дружелюбність); група якостей, пов'язаних з особистістю членів подружжя, їх внутрішнім світом (нейротизм та екстравертованість, егоїстичність, підозріливість, альтруїстичність); група якостей, пов'язаних зі спільним життям подружжя (схильність до згоди, домінантність, підпорядковуваність, агресивність, залежність).

5. Охарактеризовано групу досліджуваних та методики діагностики психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами. Групу досліджуваних склали 104 особи, котрі перебували у цивільному шлюбі, різного віку, статі, освіти, з різним стажем перебування у шлюбі та ін. Для емпіричного вивчення психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами підібрано три групи методик: перша група методик пов'язана з вивченням загальної задоволеності подружніми відносинами («Тест задоволеності шлюбом» Ю. Альошиної; анкета «Причини незадоволеності стосунками» С. Духновського); друга група методик пов'язана з дослідженням соціальних якостей подружніх відносин: «Опитувальник прихильності до близьких людей» Н. Сабельникової, Д. Каширського, «Методика діагностики міжособистісних відносин» Т. Лірі; «Шкала диференціальної оцінки відносин» (А. Волкова), «Шкала опису відносин подружжя»); третя група методик пов'язана з особистістю членів подружжя («П'ятифакторний опитувальник особистості» Л. Бурлачука). Визначений діагностичний інструментарій дав змогу детально дослідити специфіку психологічних якостей подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами.

6. Встановлено зв'язки між якостями і задоволеністю подружнім життям. Виділено пари з різним рівнем задоволеності подружніми стосунками. Шляхом зіставлення встановлено якості подружніх партнерів, якими вирізняються пари з вищою задоволеністю подружнім життям.

Перспективами дослідження може бути розробка та апробація на основі проведеного емпіричного дослідження корекційно-розвивальної програми для подружніх партнерів з різною задоволеністю подружніми відносинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т. Про нові підходи до аналізу сімейних стосунків. *Шлях освіти*. 2007. №2. С. 34-37.
2. Альошина Ю. Є. Задоволеність шлюбом і міжособистісне сприйняття в подружніх парах з різним стажем спільного життя: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 1995. 20 с.
3. Бурлачук Л. Ф., Корольов Д. К. Адаптація опитувальника для діагностики п'яти факторів особистості. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 1. С. 126-134.
4. Гасюк М. Вплив гендерної соціалізації на розвиток подружніх взаємин. *Психологія і суспільство*. 2002. №1. С.75- 82.
- 4 а. Гірняк А.Н., Глова І.М. Передумови формування гармонійної міжособистісної взаємодії в молодій сім'ї. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., м.Тернопіль, ТНЕУ, 5-6 квіт. 2019 р. Тернопіль : Економічна думка. 2019. Т.2. С. 133–136.
5. Говорун Т.В., Кікінеджі О.М. Гендерна психологія : навч. посіб. Київ : Академія, 2004. 307с.
6. Головнєва І.В. Зміна традиційних внутрішньосімейних ролей: нові моделі поведінки та конфлікти. *Практична психологія і соціальна робота*. 2006. №4. С. 12-16.
7. Голод С. И. Стабільність сім'ї: соціологічний та демографічний аспекти. Київ : Знання, 2004. 156 с.
8. Гридковець Л.М. Розвиток психосексуальної культури особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2000. №8. С. 22-24.
9. Гуревич О.А. Функціонально-рольова узгодженість як показник психологічного здоров'я сім'ї. *Актуальні проблеми практичної психології*. Херсон : Вишемирський В.С., 2006. 351 с. С.302-303.
- 10.Гурко Т. А. Задоволеність шлюбом як показник подружніх стосунків. *Сім'я та соціальна структура*. 1987. №4. С. 17-18.

- 11.Денисенко А.А. Соціально-психологічні чинники, що визначають психологічну готовність до подружніх взаємин. *Наука і освіта*. Одеса, 2011. № 1. С. 49-52.
- 12.Духновський С. В. Діагностика міжособистісних відносин: психологічний практикум. Харків : Ранок, 2009. 141 с.
- 13.Єгорова О.В. Феномен задоволеності шлюбом: основні напрями досліджень. *Психологія і педагогіка*. 2009. №10. С. 26-29.
- 14.Ільїн Є. П. Психологія спілкування та міжособистісних відносин. Київ : Академія, 2009. 576 с.
- 15.Кісарчук З.Г. Єрмусевич О.І., Психологічна допомога сім'ї : навч. посіб. Київ : Главник, 2006. 127 с.
- 16.Кляпець О.Я. Психологічні чинники вибору молодою людиною цивільного шлюбу : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Київ, 2004. 21 с.
- 17.Козубовська І.В., Керецман В.Ю., Товканець Г.В. Роль і функції соціально-психологічної служби в роботі з сім'єю. Ужгород, 2008. 82 с.
- 18.Корнюх А. О. «Задоволеність подружнім життям» та його сутнісні характеристики. *Науковий вісник МДУ ім. В. О. Сухомлинського*. Серія : Психологічні науки. 2012. Т. 2, вип. 9. С. 135-139. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2012_2_9_28.
- 19.Котлова Л.О. Сімейні труднощі на різних етапах життєвого циклу сім'ї. *Publishing Center of the European Association of pedagogues and psychologists «Science»/ Prague*, 2014. Vol. 2. P. 176–182.
- 20.Кравець В.П. Психологія сімейного життя. Тернопіль : ТДП, 1995. 195 с.
- 21.Кравченко Т.В. Життєві сценарії сім'ї та їхній вплив на соціальний розвиток особистості. *Педагогіка і психологія*. 2012. №1. С. 62-64.
- 22.Левкович В.П., Зуськова О.Е. Методики діагностики подружніх взаємин. *Педагогіка і психологія*. 2007. №4. С. 92-101.
- 23.Максименко Л.В. Сучасна сім'я : проблеми діагностики и корекції взаємин. *Наука і освіта*. 2010. №3. С. 106-109.

- 24.Медіна Т. В. Соціологія сім'ї : навчальний посібник. Чернівці : Рута, 2006. 272 с.
- 25.Морозова О.В. Соціально-психологічна підтримка благополуччя подружжя у шлюбі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 6. Т. 2. Херсон : Гельветика, 2017. С. 169-174.
- 26.Мушкевич М.І. Психологічні особливості впливу батьківської сім'ї на молоде подружжя : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07. Рівне, 2002. 20 с.
- 27.Навайтіс Г. А. Проблеми сім'ї, виховання в сім'ї та сімейної психодіагностики. *Педагогіка і психологія*. 2013. №3 (35). С.23-26.
- 28.Обкович Н.М. Діагностика подружніх труднощів. *Педагогіка і психологія*. 2012. № 2. С. 47-51.
- 29.Помиткіна Л.В., Злагодох В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї : навчальний посібник. Київ : НАУ-друк, 2010. 270 с.
- 30.Психологія сім'ї : навчальний посібник / В. М. Поліщук, Н. М. Ільїна, С.А. Поліщук та ін. Суми : Університетська книга, 2009. 282 с.
- 31.Райдужна Д. Я. Психологія сім'ї : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2012. 352 с.
- 32.Сабельникова Н. В., Каширський Д. В. Опитувальник прихильності до близьких людей. *Педагогіка і психологія*. 2015. № 4. С. 84-97.
- 33.Сімейна психотерапія / за ред. С. Александрова. Харків : Майдан, 2010. 312 с.
- 34.Сердюк Л. З. Динаміка особистісних рис у перші роки подружнього життя : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 2015. 20 с.
- 35.Столярченко В.В., Романова Т.Л., Бутенко Г.П. Опитувальник задоволеності шлюбом. *Педагогіка і психологія*. 2014. № 2. С. 54-61.
- 36.Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук : Щербатих О. В., 2015. 136 с.
- 37.Сучасна українська сім'я : медико-соціальні аспекти : монографія / Лісовський В. М., Шурма І. М., Коробчанський В. О., Лантух А. П., Вакуленко С. М., Мирошніченко М. С. Харків : Майдан, 2019. 268 с.

- 38.Сисенко В. А. Стійкість шлюбу: проблеми, фактори, умови. Харків : Майдан, 2019. 199 с.
- 39.Тавіт А. Ю. Фактори, що впливають на задоволеність шлюбом. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 12. С. 51-56.
- 40.Федоренко Р.П. Психологічні особливості перебігу сімейної кризи у молодого подружжя : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 1999. 21с.
- 40 а. Фурман А.В., Фурман О.Є., Гірняк А.Н. Теорія модульно-розвивальної взаємодії: методологія, освітологія, психологія : монографія. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 820 с.
- 41.Хлопоніна Н. Є. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.05. Київ, 2007. 20 с.
- 42.Шоптенко А.З. Психолого-гуманістичні проблеми позитивності-негативності внутрішньосімейних відносин. *Педагогіка і психологія*. 2015. №4. С. 45-46.
- 43.Яцина О. Ф. Трансформації практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства : постмодерні реалії : монографія. Ужгород : Карпати, 2018. 280 с.
- 44.Ackerman N. Family therapy in transaction. Boston, 1970. 126 p.
- 45.Burr W.R. Contemporary theories about the family. General Theories. Vol. 2. New York : Free Press, 1970. P. 14-21.
- 46.Levinger R. Marital cohesiveness and dissolution: an integrative review. *Journal of Marriage and the Family*. 1965. Vol. 27. № 1. P. 19-28.
- 47.Lewis R., Spanier G. The rising about the quality and stability of marriage. *Contemporary theories about the family*. N. Y., 1971. P. 268-294.
- 48.Peele S., Brodsky A. Love and addiction. New York : New American Library, 1976. 217p.
- 49.Renne K. Correlates of Dissatisfaction in Marriage. *Journal of Marriage and the Family*. 1970. Vol.32. № 1. P. 54-68.

50. Yorgason J. B. A Longitudinal Examination of Women's Perceptions of Marital Power and Marital Happiness in Midlife Marriages [Baron Le, Carly D. L., Miller, Richard B.]. *Journal of Couple & Relationship Therapy*. 2014. № 13 (2). P. 93–113. URL : doi:10.1080/15332691.2013.852492.

ДОДАТКИ

Додаток А

Кореляційний аналіз за критерієм Пірсона

Таблиця А.1

Variable	Correlations (База_Мельникович_статистика)						
	нейротизм	екстраверсія	відкритість досвіду	схильність до згоди	добросовісність	домінантність	еґоїстичність
задоволеність шлюбом	-0.08	0.28	0.13	0.30	0.27	0.01	0.01
1. Небажання партнера вирішувати проблеми, які виникають	0.16	-0.08	0.03	-0.07	-0.27	-0.06	-0.21
2. Надмірна скритність партнера	0.06	-0.09	0.06	0.08	0.01	0.05	-0.08
3. Невміння партнера обертати дрібні сварки в жарти	-0.11	-0.00	0.02	-0.18	-0.00	0.10	0.11
4. Зниження інтенсивності почуттів у стосунках (моє і/або партнера)	0.13	0.00	0.12	-0.01	0.03	0.12	-0.03
5. Втома партнера, яка заважає стосункам	0.20	-0.07	-0.03	-0.04	-0.11	0.04	-0.13
6. Недовіра з боку партнера	0.03	-0.07	0.07	-0.01	-0.04	0.18	-0.02
7. Завищені (нереальні) вимоги до мене з боку партнера	-0.07	-0.11	0.02	-0.14	-0.13	0.02	-0.08
8. Незадоволення сексуальними стосунками (моє і/або партнера)	-0.12	-0.14	0.07	-0.17	-0.13	-0.04	-0.06
9. Зрада з боку партнера	-0.06	-0.05	-0.06	-0.06	-0.09	0.17	0.02
10. Брак уваги до мене з боку партнера	0.20	-0.11	0.02	-0.09	-0.02	0.07	-0.16
11. Брак часу, який проводимо разом	0.17	-0.05	-0.05	0.00	-0.06	0.05	-0.21
12. Перенесення партнером проблем з інших сфер життя на стосунки	-0.04	-0.04	0.01	-0.00	0.08	0.16	-0.02
13. Надмірна зайнятість партнера кар'єрою (зануреність в роботу)	0.18	-0.00	0.10	0.19	-0.06	-0.08	-0.26
14. Нестабільність стосунків (то все добре, то все погано)	0.05	-0.17	-0.01	-0.16	-0.09	0.15	-0.00
15. Нерозуміння партнером мого почуття гумору (і/або навпаки моє нерозуміння й	0.00	-0.02	-0.03	-0.13	-0.00	0.24	0.11
16. Відсутність позитивних емоцій, коли знаходимось поруч	0.04	-0.06	0.03	-0.11	-0.11	0.08	-0.03
17. Надмірна турбота про мене з боку партнера	0.18	-0.13	0.01	-0.04	-0.10	0.07	-0.03
18. Присутність недовговірності в стосунках	0.16	-0.08	-0.07	0.05	-0.03	0.15	-0.05
19. Переживання відсутності духовної близькості (почуття спільності)	0.23	-0.10	-0.02	0.01	-0.07	0.13	-0.08
20. Відсутність в партнера інтересу до моїх проблем	0.16	-0.00	0.05	0.03	-0.09	0.16	-0.05
21. Часта перевірка один одного "на почуття"	-0.01	-0.06	0.06	-0.08	-0.07	0.19	0.15
22. Невиконання партнером обіцянок	0.21	-0.14	0.06	0.01	-0.08	0.06	-0.16
23. Занудство партнера	0.04	-0.08	0.08	-0.06	-0.03	0.05	0.03
24. Нетерпимість партнера до моїх недоліків	0.05	-0.14	-0.05	-0.12	-0.13	0.09	0.01
25. Велика кількість прихильників (чи прихильниць) у партнера	0.02	-0.10	0.03	0.04	-0.20	0.10	0.02
26. Небажання партнера йти на поступки	0.16	-0.10	0.07	-0.11	-0.22	0.12	0.03
27. Втручання інших людей в стосунки (батьків, колег по роботі, навчанню і т. д.)	-0.08	-0.04	0.07	-0.04	0.07	0.13	0.03
28. Безвідповідальність партнера	0.14	-0.04	0.07	0.04	-0.23	0.08	-0.16
29. Втрата партнером своєї індивідуальності	0.02	-0.13	0.19	-0.10	-0.02	0.15	0.02
30. Несумісність характерів	0.02	0.03	0.06	0.05	-0.12	-0.09	-0.12
31. Ревнощі з боку партнера	-0.04	-0.12	0.08	-0.14	-0.08	0.30	0.18

Продовження таблиці А.1

Variable	Correlations (База_Мельникович_статистика)						
	агресивність	підозріливість	підпорядкованість	залежність	дружелюбність	альтруїстичність	Уникнення
задоволеність шлюбом	-0.32	-0.30	-0.07	0.12	0.24	0.21	-0.69
1. Небажання партнера вирішувати проблеми, які виникають	0.09	0.07	0.19	-0.08	0.01	-0.05	0.14
2. Надмірна скритність партнера	-0.06	0.03	0.19	0.07	0.11	0.06	0.09
3. Невміння партнера обертати дрібні сварки в жарти	0.14	0.08	-0.07	-0.17	-0.16	-0.19	0.36
4. Зниження інтенсивності почуттів у стосунках (моє і/або партнера)	0.16	0.12	0.13	-0.06	-0.01	0.02	0.26
5. Втома партнера, яка заважає стосункам	0.12	0.16	0.10	-0.08	0.06	0.10	0.29
6. Недовіра з боку партнера	0.04	0.01	0.05	-0.05	0.11	0.06	0.12
7. Завищені (нереальні) вимоги до мене з боку партнера	0.17	0.06	0.00	-0.15	-0.11	-0.17	0.39
8. Незадоволення сексуальними стосунками (моє і/або партнера)	0.16	0.07	0.29	-0.03	-0.04	-0.06	0.25
9. Зрада з боку партнера	0.08	0.00	0.06	0.00	0.17	0.14	0.03
10. Брак уваги до мене з боку партнера	0.09	0.10	0.27	0.08	0.05	0.12	0.05
11. Брак часу, який проводимо разом	0.08	0.06	0.30	0.12	0.02	0.07	-0.06
12. Перенесення партнером проблем з інших сфер життя на стосунки	0.10	0.06	0.09	0.08	0.11	0.12	0.16
13. Надмірна зайнятість партнера кар'єрою (зануреність в роботу)	0.01	-0.05	0.30	0.06	0.11	0.18	0.01
14. Нестабільність стосунків (то все добре, то все погано)	0.13	0.08	0.25	0.05	0.03	0.12	-0.01
15. Нерозуміння партнером мого почуття гумору (і/або навпаки моє нерозуміння й	0.17	0.18	-0.01	-0.07	-0.02	0.04	0.30
16. Відсутність позитивних емоцій, коли знаходимось поруч	0.17	0.08	0.09	-0.09	0.02	-0.01	0.24
17. Надмірна турбота про мене з боку партнера	0.04	0.13	0.11	0.09	0.06	0.00	-0.04
18. Присутність недовговірності в стосунках	0.06	0.12	0.27	0.11	0.09	0.13	0.07
19. Переживання відсутності духовної близькості (почуття спільності)	0.03	0.05	0.20	0.14	0.12	0.16	0.09
20. Відсутність в партнера інтересу до моїх проблем	0.14	0.05	0.09	0.02	0.14	0.08	0.11
21. Часта перевірка один одного "на почуття"	0.28	0.10	0.04	0.06	0.03	0.03	0.10
22. Невиконання партнером обіцянок	0.07	0.08	0.20	0.12	0.11	0.11	0.02
23. Занудство партнера	0.21	0.19	0.03	-0.06	0.02	-0.08	0.35
24. Нетерпимість партнера до моїх недоліків	0.21	0.16	0.02	-0.04	-0.02	-0.08	0.34
25. Велика кількість прихильників (чи прихильниць) у партнера	0.26	0.16	0.19	0.01	0.06	0.01	0.01
26. Небажання партнера йти на поступки	0.17	0.17	0.06	0.00	0.03	-0.05	0.16
27. Втручання інших людей в стосунки (батьків, колег по роботі, навчанню і т. д.)	0.18	-0.00	0.14	0.04	0.12	0.05	0.04
28. Безвідповідальність партнера	0.14	0.11	0.30	0.15	0.15	0.10	-0.02
29. Втрата партнером своєї індивідуальності	0.20	0.16	0.26	0.10	0.10	0.05	0.13
30. Несумісність характерів	0.15	0.03	0.14	-0.02	0.02	-0.01	0.27
31. Ревнощі з боку партнера	0.35	0.24	0.11	0.06	0.10	0.00	0.06

Порівняльний аналіз за t-критерієм Ст'юдента

Таблиця Б.1

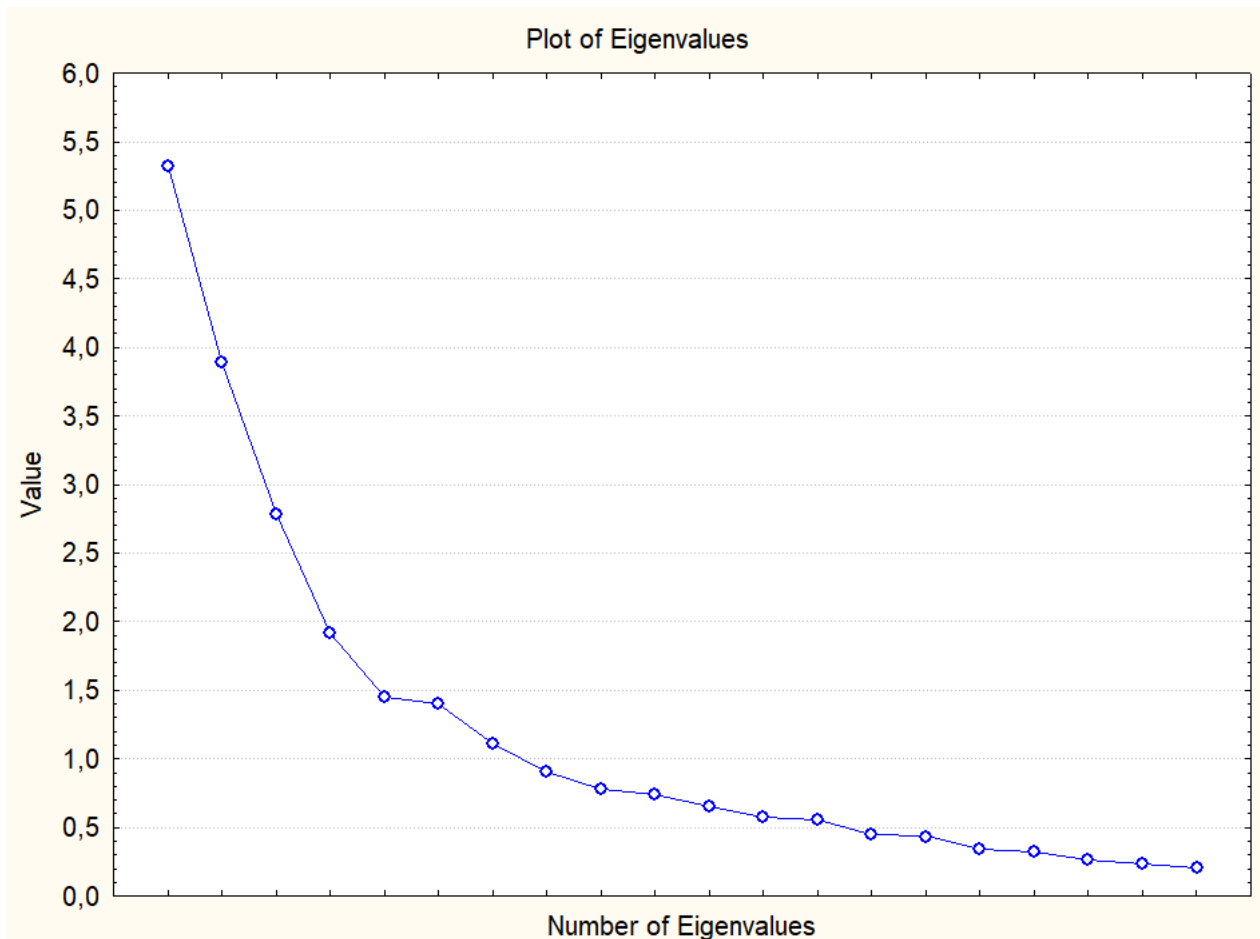
Variable	T-tests; Grouping: стать (База_Мельнико Group 1: Жінка Group 2: Чоловік			
	Mean Жінка	Mean Чоловік	t-value	p
різниця у віці (модуль)	-2,3774	2,9804	-6,72743	0,000000
різниця у віці	2,3774	-2,9804	6,72743	0,000000
нейротизм	17,2264	14,2745	5,04545	0,000002
екстраверсія	18,1132	17,2549	1,24448	0,216173
відкритість досвіду	16,8491	15,6863	1,87296	0,063938
схильність до згоди	18,8868	17,3725	2,42315	0,017149
добросовісність	17,8679	18,2745	-0,62380	0,534153
7. Як часто ви буваєте незадоволені тим, як ваша дружина (чоловік) виконує свої домашні обов'язки?	1,8679	2,3922	-4,61330	0,000012
задоволеність шлюбом	35,7547	36,2353	-0,36503	0,715846
домінантність	4,0189	3,6275	0,62286	0,534764
егоїстичність	3,6038	4,4902	-2,05049	0,042881
агресивність	4,3585	4,2157	0,26146	0,794263
підозріливість	3,4906	2,9608	1,07558	0,284654
підпорядкованість	4,7925	3,1961	3,13190	0,002267
залежність	4,1321	3,5490	1,23310	0,220373
дружелюбність	4,8113	3,5294	2,50037	0,014000
альтруїстичність	4,6415	2,8039	2,78973	0,006296
Уникнення	38,3208	47,4706	-3,66111	0,000400
Хвилювання	46,1887	41,1765	1,91877	0,057809
1. Небажання партнера вирішувати проблеми, які виникають	4,2264	2,9608	3,56992	0,000546
4. Зниження інтенсивності почуттів у стосунках (моїх і/або партнера)	3,3774	2,5098	2,50019	0,014006
11. Брак часу, який проводимо разом	4,1132	3,3725	2,09533	0,038618
12. Перенесення партнером проблем з інших сфер життя на стосунки	3,2453	3,3725	-0,35447	0,723721
13. Надмірна зайнятість партнера кар'єрою (зануреність в роботу)	3,4717	2,3137	3,38526	0,001011
28. Безвідповідальність партнера	3,3585	2,5490	2,22519	0,028270
7. Мій партнер бере на себе відповідальність за сім'ю та її членів.	3,8868	3,4706	2,04298	0,043633

Багатофакторний експлораторний аналіз

Таблиця В.1

Factor Loadings (Varimax normalized) (База_Мельникович_статистика)							
Extraction: Principal components							
(Marked loadings are >.400000)							
Variable	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4	Factor 5	Factor 6	Factor 7
стать	-0,000401	-0,196321	0,005617	0,717987	0,273458	-0,019129	0,209813
нейротизм	0,056195	0,060006	-0,153397	-0,844630	0,063087	0,067314	0,030586
екстраверсія	-0,263873	0,208344	-0,077097	0,055852	-0,762514	0,041913	0,009922
відкритість досвіду	0,126852	-0,047455	0,176451	-0,054076	-0,794561	0,238969	0,018315
схильність до згоди	-0,304397	0,541394	-0,383975	-0,142734	-0,435811	-0,057076	0,100484
добросовісність	-0,531239	0,156515	0,087720	0,229435	-0,356636	-0,185261	-0,035287
задоволеність шлюбом	-0,505307	0,185455	-0,103100	0,178485	-0,083983	0,695542	-0,128835
домінантність	-0,013030	0,320894	0,732113	-0,001941	-0,273938	0,022902	0,122039
егоїстичність	-0,116888	0,112082	0,801385	0,376222	-0,099120	-0,100320	0,001224
агресивність	0,135168	-0,016696	0,830774	-0,028308	0,012134	-0,208251	0,055531
підозріливість	0,228968	-0,061321	0,703690	-0,304221	0,299681	-0,064735	-0,120749
підпорядкованість	0,272480	0,646978	0,033893	-0,333248	0,114455	0,130796	0,047390
залежність	0,136447	0,783010	0,204840	0,001794	0,134079	0,145226	-0,056188
дружелюбність	0,020621	0,870351	0,052480	0,044405	-0,227468	0,120488	-0,038519
альтруїстичність	-0,053448	0,873322	0,034127	-0,080737	-0,154630	0,032643	0,021024
Уникнення	0,276218	-0,313196	0,086224	0,248439	0,116156	-0,703706	0,033597
Хвилювання	0,316951	0,019011	0,234206	-0,531228	0,233723	0,042339	0,018632
дружелюбність відносин	-0,539026	0,094695	-0,169508	0,139822	-0,041591	0,663683	-0,141380
1. Мій подружній партнер намагається домінувати наді мною та контролювати мене.	0,746311	-0,075186	0,097164	0,045986	0,139804	-0,060149	0,102037
2. Мій подружній партнер очікує, що я буду в ролі залежного/залежної.	0,757998	0,086053	0,034421	-0,101755	0,135753	-0,176893	-0,010703
3. Мій подружній партнер поводить із мною як з рівним/рівною.	-0,856525	-0,169058	-0,015329	0,003701	0,095519	0,165955	0,077875
4. В подружніх відносинах я маю можливість відстояти свої інтереси.	-0,773358	-0,139747	-0,065808	0,111420	0,078454	0,124357	0,082811
5. В більшості ситуацій, які стосуються подружнього життя, я дію на власний розсуд.	-0,069875	-0,068900	0,105383	0,101126	0,051571	-0,743662	-0,077826
6. В нашому подружжі рішення приймає мій партнер без узгодження зі мною.	0,190716	0,152137	-0,048381	0,104586	0,155347	-0,475854	-0,569328
7. Мій партнер бере на себе відповідальність за сім'ю та її членів.	-0,080584	-0,069368	-0,030919	-0,147463	-0,031030	0,123491	-0,862673
Expl.Var	3,878070	3,312555	2,757616	2,125548	2,048097	2,507151	1,232528
Prp.Totl	0,155123	0,132502	0,110305	0,085022	0,081924	0,100286	0,049301

Рисунок В.1

Eigenvalues (База_Мельникович_статистика)				
Extraction: Principal components				
Value	Eigenvalue	% Total variance	Cumulative Eigenvalue	Cumulative %
1	5,317033	21,26813	5,31703	21,26813
2	3,891278	15,56511	9,20831	36,83325
3	2,781731	11,12692	11,99004	47,96017
4	1,912777	7,65111	13,90282	55,61128
5	1,449053	5,79621	15,35187	61,40749
6	1,403542	5,61417	16,75541	67,02166
7	1,106151	4,42460	17,86157	71,44626